

GÂNDIREA

ANUL XVII. — Nr. 1

IANUARIE 1938

S U M A R U L :

COPILĂRIE ȘI SFINȚENIE

NICHIFOR CRAINIC: Copilărie și sfințenie	1
ȘTEFAN BACIU: Poesii	11
GEORGE DUMITRESCU: Lacul	14
VICTOR ION POPA: Disparația lui Max Edelstein (I)	16
VINTILĂ HORIA: Palinodie	27
GH. TULEȘ: Cumpăna	29
AUREL CHIRESCU: Poesii	30
V. PĂPILIAN: Ulciua	33
VLAICU BĂRNA: Poesii	39
B. CLEMENTA: Botez	41
GEORGE A. PETRE: Poesii	42

IDEI, OAMENI, FAPTE

PAN, M. VIZIURESCU: Anghel Demetrescu	45
---------------------------------------	----

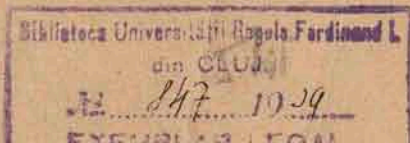
CRONICA LITERARA

OVIDIU PĂPADIMA: D. Caracostea: Prolegomena argheziana. — N. Davidescu: Evul Mediu. — Sandu Teleajen: O fată singură. — Dan Petrașincu: Monstrul. — Al. Antemireanu: Din vremea lui Căpitan Costache	47
--	----

CRONICA MĂRUNȚĂ

NICHIFOR CRAINIC: Premiul revistei „Gândirea”. — Imitatio Christi. — Rilke către un poet tânăr	54
G. PĂPADIMA: Traduceri din literatura engleză.	56

E X E M P L A R U L 20 L E I

Omul forte reuşeşte

În lupta pentru viaţă, sănătatea este primul factor al succesului. Iată aei, pentru a păstra nervii liniştiţi, creierul limpede, muşchii sprinteni şi corpul vioi, o reţetă care a făcut toate probele: e. ta de a e turna un flacon de Quintonine într'un litru de vin de masă şi de a lua, înaintea fiecărei mese, un pământel din acest delicios vin fortifiant. Dr. J. Coudurier, 99, boulevard du Temple, din Paris, a făcut experienţa şi scrie:

„Sunt atât de sile de când întrebuinţăm în casă Quintonine; nu m-am săturat niciodată de acest

produs care constituie pentru noi cel mai bun tonic”.

Nici un fortifiant nu poate fi comparat cu Quintonine pentru că nici unul nu conţine atâtea principii regeneratoare. Quintonine este remediu sigur, complet, eficace — şi de preţ neînsemnat — la care se poate recurge în cel mai mic semn de oboseală.

QUINTONINE

PRODUS FRANCEZ. — LABORATOARELE HELIM
LA FARMACII ŞI DROGUERII

GÂNDIREA

COPILĂRIE ȘI SFINȚENIE

DE

NICHIFOR CRAINIC

Am scris de multe ori : „Vremea noastră e vremea tineretului“; și am spus, cu aceasta, prea puțin. Noile concepții politice întrupate în sisteme de organizare a statului merg mai adânc — până la copil. El e piatra unghiulară în zidirea altei lumi pe ruinile celei vechi. Pentru spiritul revoluționar al timpului, bătrânii sunt socotiți anacronici : cărămizi știrbite, din dărâmături, pe care arhitectura politică nu vrea să le mai întrebuințeze. Bătrânul e diformat de ideologii și de sisteme căzute ; pentru sămânța revoluționară, copilul e ca brazda deștelenită întâia oară. El a devenit problemă de stat. Ca să existe mâine în cetățeni, statul caută să se imprime azi în copii. În pasta lor moale apasă puternic pecetia voinței politice.

Cu acest înțeles, problema copilului ia un aspect izbitor : acela al dreptului de proprietate asupra lui.

Sovietele, bunăoară, pretind că omul aparține în întregime statului și prin urmare copiii sunt o proprietate publică. Pentru a realiza această idee năstrușnică, a fost desființată familia, adică drepturile naturale ale părinților, și Biserica, adică drepturile spirituale ale lui Dumnezeu. Singur statul trebuie să dispună de copii ca proprietar absolut. Dar copiii statului sunt în realitate copii nimănui. Și una din crimele feroase ale bolșevismului sunt cetele de copii părăsiți, crescuți animalic pe maidane, prin ganguri și beciuri, uciși de boli, mâncați de șobolani, desfigurați de mizerie, stafii groaznice ale sfintei copilării. Dacă ideea comunistă s'ar fi realizat până la capăt, statul sovietic ar fi ajuns în scurt timp să se razime pe neant, fiindcă pruncii ar fi dispărut din hotarele lui.

Statul naționalist de stil nou manifestă aceeași voință de a-și imprima chipul în copil. Dar aici principiul etnic și tradiția spirituală sunt respectate. Pentru noul naționalism, numărul e forța statului. Aceasta impune o luminoasă largă și costisitoare politică demografică în cadrul familiei consfințite și încurajate. Drepturile spirituale ale Bisericii sunt recunoscute în măsura în care nu se contrazic cu interesele statului, — ca în Italia. Sau sunt tăgăduite în măsura în care se contrazic — ca în Germania, unde răsunătorul conflict cu Vaticanul are, între alte cauze, pe aceea a dreptului de proprietate spirituală asupra copilului.

Principiul înnoirii lumii prin copil, ridicat azi pe planul marilor probleme de stat, e însă principiul oricărei pedagogii ; dar mai presus de toate al creșterii creștine. Dacă răul din stat e răul din societate și dacă răul din societate e răul din om, creșterea creștină urmărește nimicirea răului din om sau mântuirea de păcat.

Aici pe pământ, Biserica pregătește în suflete mântuirea, pe care în chip definitiv o dă Iisus Hristos la judecata din urmă. Biserica pregătește deci pentru cealaltă ordine de existență. Cu alte cuvinte, scopul creșterii creștine trece dincolo de marginile vieții pământești și are în vedere destinul omului în veșnicie. Căci dacă admitem că omul nu moare întreg odată cu moartea-i trupească, atunci destinul lui e altul decât acela de-a face o scurtă umbră pământului. Misiunea Bisericii se înscrie în această infinită perspectivă a nemuririi și a veșniciei. Și ea ne ajută să înțelegem în altă lumină problema, pe care o pun noile concepții politice, despre dreptul de proprietate asupra copilului.

Ce e statul față de Biserică ? O putere naturală, mărginită în condițiile de timp și spațiu ale vieții pământești. Pretenția lui de a stăpâni pe om cu exclusivitate și de a-l absorbi total în finalitatea politică însemnează, implicit, interzicerea acestui om de la destinația-i veșnică și strivirea sufletului în teascu timpului și al spațiului. Numai un stat, care circumscrie existența umană în valoarea vremelnică a dobitoacelor, poate să aibă această pretenție. Astfel ne apare în monstruoasa ei absurditate năzuința statului sovietic care, tăgăduind pe Dumnezeu și veșnicia vieții de dincolo de moarte, a voit confiscarea totală a omului și proprietatea publică a copiilor. Drepti sau tirani, înțelepți sau nebuni, dictatorii istoriei sunt și ei biete puteri ca iarba câmpului, care acum este, iar mâine în foc se aruncă. Și de sigur, miliarde de părinți dela începutul lumii până azi și alte miliarde de acum încolo n'au născut și nu vor naște copii pentru a se împroprietări cu ei un Lenin sau un Stalin oarecare.

Omul nu e instrumentul orb al niciunei puteri pământești. Și nici măcar al vreunei puteri cerești. Omul e ființă liberă, creată în această lume ca să se bucure de lumina lui Dumnezeu și să-și aleagă singură destinația din viața viitoare. Biserica îi revelează cunoașterea acestei destinații cu alternativa fericirii sau a torturii veșnice și-i pune la îndemână mijloacele suprafirești ale mântuirii. Dar nu-l constrânge tocmai fiindcă e liber: îl cheamă tocmai fiindcă e liber și-l îmbrățișează dacă el consimte să-l călăuzească peste puntea neființei, în nemurire. Ca faptură liberă intrând în Biserică, el a intrat în începutul împărăției cerului. Împărăția cerului e împărăția iubirii, iar imaginea ei concretă, răsfrântă în timp și în spațiu, sunt faptele omului către ai săi, către societate, către stat. Într'o societate creștină organizată în stat, nu se pune problema dacă omul aparține statului sau Bisericii. Biserica există în timp și în spațiu, dar ea nu e din timp și din spațiu. Ea e antecamera, vastă cât cosmosul, a veșniciei. Neamurile și statele încap în ea ; și mii de alte neamuri de s'ar ivi și de alte state toate ar avea loc în cuprinsul ei spiritual. Un stat creștin intră cu timpul și spațiul său mărginit în eternitatea Bisericii și, aderând la destinația suprafirească a omului, îi va da acestuia puțința să-și îndeplinească atât obligațiile către Cesar cât și obligațiile către Dumnezeu. În acest caz, care nu e altceva decât rânduiala lumii dela Hristos încoace, insul se desvoltă în cadrul familiei, în cadrul profesiei, în cadrul statului și în cadrul Bisericii. Viața noastră de sub soare fiind însă o pregătire proporționată nemuririi de dincolo de groapă, se înțelege lesne dece cadrul familiar, cel profesional și cel statal se subordonează ierarhic cadrului ecumenic sau universal, care e Biserica. Ea e împărăția iubirii, și imaginea acestei iubiri răsfrântă în acțiunea omului se repercutează ca obligații morale asupra fiecăruia din cadrele subordonate.

Viața în vremelnicie se orânduiește, deci, în corelație cu viața în veșnicie dacă omul aderă la destinația lui de dincolo de veac. Odată proclamată această a-

derență, nictun om nu aparține în întregime altui om fiindcă toți aparțin lui Dumnezeu ca făpturi ale lui.

Adevărul acesta, pe care caută să-l sugrume în vremea de azi dictatorii lacomi de stăpânire asupra vieții și a morții, ne apare în lumină suverană din sfânta Evanghelie. Întrebat asupra durabilității căsătoriei, Iisus Hristos afirmă legătura ei indisolubilă, legătură ridicată la rangul de taină a Bisericii. Iubirea dintre bărbat și femeie devine sfântă nu atât prin puritatea ei pasională, cât prin faptul că rodește viață dând naștere noilor generații. Ce atitudine are Mântuitorul față de aceste noi generații ne spune Evanghelia imediat după convorbirea despre căsătorie. Oamenii își aduceau copiii la Iisus să-i atingă cu mâinile sale și să-i binecuvinteze. Ucenicii, însă, crezând în naivitatea lor că această îmbulzeală a mulțimii i-ar cădea cu supărare îi certau pe părinți.

„Iar Iisus, — povestește evanghelistul — văzând acestea nu i-a părut bine și le-a zis lor : Lăsați pruncii să vină la mine și nu-i opriți pe ei, că a unora ca aceștia este împărăția lui Dumnezeu. Amin zic vouă : oricine nu va primi împărăția lui Dumnezeu ca pruncul, nu va intra în ea.

Și luându-i în brațe, și-a pus mâinile peste ei și i-a binecuvântat pre dânșii“.

Însemnătatea pe care o dă Mântuitorul copiilor, în această scenă de o dumnezeiască drăgălășenie, devine principiu normativ în creștinism. Înțelegem din ea că între Iisus Hristos și copii există o atracție spontană. El are brațele deschise către toți copiii din lume, iar acești copii sânt împinși către dânsul ca de o putere tainică a sufletului lor. În icoanele care înfățișează intrarea triumfală în Ierusalim, copiii sunt cei cari îl primesc cu entuziasm mai fierbinte și ramurile verzi cu care îl omagiază sânt parcă prelungiri în aier ale sufletului lor fraged. Dar este în aceste icoane un amănunt de o frumusețe înduioșătoare : pe planul întâiu e zugrăvit un copil, care se pleacă cu o cucernicie de-o infinită gingășie și sărută din mers piciorul Mântuitorului călare pe asin. Zugravul a concentrat în acest amănunt toată adâncă pornire și toată recunoștința copilăriei din lume pentru Fiul lui Dumnezeu, care vine.

Avem noi dreptul, părinți sau ucenici sau dictatori politici, oricine am fi, avem noi dreptul să împiedicăm această atracție spontană și adâncă dintre Iisus Hristos și copii ? „Lăsați copiii să vină la mine și nu-i opriți pre ei, că a unora ca aceștia este împărăția lui Dumnezeu“, ne poruncește el. Și sensul acestor cuvinte este că, mai presus de noi oamenii, copiii aparțin lui Iisus Hristos.

Și mai este încă un adevăr, ce se desface din această scenă evanghelică a binecuvântării pruncilor. Și anume: dintre toate vârstele copiii sânt preferiți în deosebi de Mântuitorul și lor, înaintea tuturor, li se dă împărăția cerurilor. În logica misterioasă a acestei preferințe, oamenilor maturi li se adresează următoarea condiție : „Amin zic vouă : oricine nu va primi împărăția lui Dumnezeu ca pruncul, nu va intra întru ea !“ Iar pruncul acesta, care e numai un pui de om, e ridicat pe brațe de Iisus și, peste capetele tuturor, e arătat omenirii drept pildă de creștin model ! Dacă te lași sfătuit de orgoliul tău de om în vârstă, ți se pare aproape scandalos, că trebuie să dai în mintea copiilor ca să câștigi iubirea lui Iisus Hristos.

Și totuși, aceasta e legea împărătească a încreștinării noastre. Trebuie într'adevăr să revii la mintea copiilor pentru a-ți regăsi linia marelui destin de dincolo de moarte ! În creștinism, măsura omului desăvârșit nu e cel vârstnic, ci copilul. Nu pruncul trebuie să fie ca noi, ci noi trebuie să fim ca pruncii. Această măsură a religiozității, pe care ne-o dă Iisus Hristos, pare bizară pentru felul nostru obișnuit

de a judeca, fiindcă noi confundăm cultura cu religia. În cultură, care e un fenomen omenesc progresiv, o acumulare neconținută de idei și de cunoștințe noi, copilul nu poate să fie măsura noastră. El e un fermecător ignorant, pe care trebuie să-l ridicăm treptat la nivelul nostru de instrucție. Procesul religiei însă se petrece invers față de procesul culturii. Ce reprezintă din punct de vedere creștin copilul nou născut în această lume și renăscut prin baia misterioasă a Botezului? El reprezintă însăși simplitatea și puritatea absolută în felul ei. Frăgezimea naturii lui neatinsă încă de arșița patimilor din lume, virginitatea spiritului lui care încă nu cunoaște răul, neprihana de crin a inimii lui fac din această ființă un înger în trup, destinat parcă numai zâmbetului și bucuriei fără sfârșit. Această nevinovăție inițială însă nu se va păstra deloc sine, dealungul vieții, ca un absolut incoruptibil. Inclinațiile către patimă se vor ivi progresiv odată cu creșterea și cu dezvoltarea instinctelor din natura omenească. Tot secretul educației creștine stă în strădania continuă d-a asigura instinctelor din om funcțiunea normală spre binele lui și al semenilor lui și de a nu le lăsa să devieze catastrofal în patimi. Căci instinctele din om sânt ca armele cu două tăișuri: călăuzite normal de cărma voinței, ele duc pe calea marei destinații de dincolo de moarte; lăsate să degenereze în patimi, ele duc pe calea contrară a pierzării. Educația prin urmare, care e îndeosebi exercițiul eroic al voinței, constă din efortul continuu de a păstra pe om la nivelul sublim al purității și al simplității cu care a venit odinioară pe lume ca prunc. Astfel măsura virtuții omenești e copilul. Am putea spune, fără să greșim, că sântem atâta de creștini câtă copilărie pură am isbutit să păstrăm în noi până la sfârșitul vieții.

Iată, deci, pentru ce nu trebuie să confundăm procesul culturii, care e un spor progresiv de cunoștințe, cu procesul religiei, care e efortul de a ne păstra în viață zestrea de neprihană cu care am venit pe lume, prin Botez. În cultură, savantul e măsura copilului; în religie copilul e măsura savantului. Cele mai înalte culmi ale geniului omenesc sânt poezii și filosofii, eroii și sfinții. Fiecare din ei realizează în felul său ceva din sufletul pur al copilăriei. Poetul și artistul în genere se manifestă în creația lui ca un copil care își face din uneltele jocului și din ficțiunile imaginației o lume ideală, deosebită de lumea noastră reală. Filosoful chinuit să dea un răspuns la întrebările ultime ale existenței a rămas sub raportul intelectual, singurul copil dintre noi toți. Căci dacă noi am renunțat să ne chinuim cu întrebările ultime și să căutăm rațiunea supremă a lucrurilor, întrebările acestea, cu care se îndeletnicește atât de grav filosoful, sânt exact aceleași pe care le aruncă copilul către misterul acestei lumi, abia apărut în mijlocul ei. Eroul săvârșește marile isprăvi pe care le imaginează cu aprindere copilul și se sacrifică fără restricție cu generozitatea nativă a prunciei. Toate aceste încarnări ale geniului omenesc reprezintă în moduri felurite salturi peste lumea reală, iar aceste salturi sunt date ca impulsuri native în psihologia copilului. Căci dacă în el sânt tendințe de adaptare la condițiile lumii reale, în care a venit, — adaptare, pe care pedagogia o numește proces de imitație, — nu e mai puțin adevărat că în copilărie există puternice tendințe de depășire a acestei lumi, de salturi dincolo de real. Ce este, bunăoară, gustul pentru fabulație, atracția universală a copiilor pentru basme, decât o dovadă a acestei tendințe de salt dincolo de real? După umila mea părere, mitologia basmelor, care absoarbe atenția tuturor copiilor incomparabil mai mult decât orice istorioară de conținut aievea, ascunde în atracția ei aderența profundă a sufletului copilăresc la dimensiunile supranaturale ale existenței. În basm, instinctul copilului își caută destinația de dincolo de moarte. Basmul e însă numai un paliativ care potolește setea acestui instinct

metafizic. Singură religia îl poate mulțumi deplin. Deaceea, dintre toate întrupările culminante ale geniului omenesc, aceea care realizează în chip integral și sublim copilăria e sfântul.

Sfântul e creștinul desăvârșit, dar în același timp și copilul desăvârșit. Această afirmație, pentru a nu rămâne un simplu paradox, ne obligă să căutăm în ființa sfântului și în ființa copilului elementele comune amândurora, pe temeiul cărora să ne lămurim mai bine.

Există într'adevăr asemenea note comune ?

Să amintim că noi am vorbit mai sus de înclinarea spontană a copilului către Iisus Hristos, așa cum reiese limpede din cuvintele sfintei Evanghelii: „Lăsați copiii să vină la mine, și nu-i opriți pre ei“. Fără îndoială, aceasta nu presupune altceva decât o atracție și o inițiativă originară sufletului copilăresc către lucrurile divine, către dimensiunile supranaturale ale persoanei Mântuitorului. Dacă această pornire n'ar exista, atunci cuvintele „lăsați-i“ și „nu-i opriți“ n'ar avea niciun sens. Această atracție spre supranatural și spre divin se poate constata în psihologia infantilă și din gustul pentru basme, care nu sunt decât un paliativ și o sugestie artistică a lumii de dincolo, dar se poate constata mai ales din teribilele întrebări ale copilului asupra cauzelor ultime ale lucrurilor și asupra misterului ce înfășoară lumea văzută. Întrebările acestea atât de timpurii, atât de precoce și anterioare oricăror preocupări de ordin practic, alcătuiesc o trăsătură fundamentală a sufletului. Prin ele se exprimă năzuința instinctivă de a identifica lumea în care a venit în proporțiile ei juste și de a o depăși prin aderența la divin. Platon caută să explice această aderență prin teoria reminiscenței, a unei amintiri rămasă în suflet dintr'o presupusă existență anterioară în lumea superioară a divinelor Idei. Explicația lui însă, pe cât e de frumoasă, pe atât e de neacceptabilă din punct de vedere al adevărului creștin. Alți filosofi își explică aderența la divin prin teoria ideilor înăscute în suflet, sau prin formele apriorice kantiene. Oricât de variante ar fi aceste încercări filosofice, ele au o notă comună în recunoașterea că sufletul omenesc vine pe lume cu dispoziția de a adera la lucrurile divine de dincolo de lume. Această pornire nativă de căutare și această nevoie originară de aderare și de adorare e temelia sufletescă a religiunii, adică a legăturii vii dintre om și Dumnezeu. Unii cugetători numesc religiunea, din această pricină, „un instinct adânc înrădăcinat în sufletul omenesc“. Alții spun același lucru când o numesc „esența sufletului omenesc“.

Doctrina creștină ne învață că sufletul individual e creat de Dumnezeu pentru fiecare ființă ce se naște pe lume și că în zăpada lui neprihănită e întipărit chipul și asemănarea Creatorului. Chipul lui Dumnezeu îl poartă inteligența omului sau spiritul lui, iar asemănarea o poartă voința lui de a lucra binele. Această învățatură concordă, de altfel, cu nota comună a explicațiilor filosofice despre aderența sufletului la ceea ce este divin. Copilul e o ființă metafizică prin setea de răspunsuri absolute a spiritului său virgin și o ființă morală prin generositatea spontană, nedeliberată, ce se revărsă din inima lui inocentă către lume. Spiritul, care poartă chipul divin și inima, care poartă asemănarea, sânt, dacă ne putem exprima astfel, organele de contact ale omului cu Dumnezeu. Spiritul prin înțelegere sau cunoaștere; inima prin iubire sau faptă.

Sfântul e un creștin desăvârșit pentru că aderența la divinitate sau religiunea, care e un instinct originar în sufletul copilului, el o trăiește integral ca supremă stare de conștiință. Pe culmea credinței creștine, sfântul îndeplinește în mod pasiv voia

lui Dumnezeu; o stare de pasivitate fericită, asemănătoare cu aceea în care copilul, cu fața în sus, surâzătoare, primește laptele mamei sau, mai mărișor, cu aceeași față deschisă și capul dat pe spate, primește fericit răspunsurile religiei la întrebările ultime, puse de candida lui curiozitate metafizică. Inceputul vieții și termenul ultim al desăvârșirii ei se leagă astfel în aceeași notă de fericire comună, pe care o dă aderența la divin. Candoarea copilăriei se întâlnește pe același plan înalt cu sfințenia.

Dar candoarea copilăriei e o stare de natură a sufletului purificat prin baia Botezului, în vreme ce candoarea sfântului e o stare cucerită prin nevoințele și casele nespuse de grele ale unei vieți întregi. Gradul de puritate a copilăriei scade neconștient cu adolescența, cu tinerețea, cu bărbăția și bătrânețea, dacă omul se lasă pradă pornirilor rele. Precum valurile mării macină pe nesimțite țărmul de piatră, tot astfel valurile vieții nimicesc cu timpul blocul de candoare al copilăriei. Lupta sfântului este aceea de a menține nivelul inițial de candoare. Ea se aseamănă adesea cu truda lui Sisif de a ridica stânca pe vârful muntelui, ca iar să se rostogolească de-acolo și iar s'o ridice din vale spre culme. Numai o biruință deplină îl readuce pe sfânt la măsura copilului care a fost el însuși imediat după Botez.

În ce constă oare sfințenia și întrucât se aseamănă ea cu copilăria?

După doctrina creștină sânt două lucruri îndeosebi, care fac pe om capabil de sfințenie. Unul e *simplitatea spiritului*, iar al doilea e *puritatea inimii*.

Simplitatea spiritului se mai numește în termen obișnuit sărăcia cu duhul. Cei săraci cu duhul sânt binecuvântați de Mântuitorul cu fericirea de a trăi în împărăția cerurilor. Cei curați cu inima sânt binecuvântați de el cu fericirea de a vedea pe Dumnezeu. Esența celor două fericiri rostite în Predica de pe munte se reduce în realitate la aceste două. Iar aceste două sânt, în fond, una și aceeași, pentru că a fi în împărăția cerurilor și a vedea pe Dumnezeu însemnează unul și același lucru. Numai căile prin care se ajunge acolo sânt deosebite, întrucât odată e vorba de spirit și apoi e vorba de inimă.

Spiritul e cel care cunoaște.

Inima e cea care iubește.

Religiunea e cunoașterea și iubirea de Dumnezeu totdeauna.

Cunoașterea lui Dumnezeu e condiționată de simplitatea spiritului sau de sărăcia lui. Ce însemnează această sărăcie sau această simplitate? Activitatea proprie spiritului nostru este aflarea adevărului. În munca nobilă pentru a-l afla, spiritul se încarcă cu nesfârșita varietate a cunoștințelor, cu imaginile, cu reprezentările și ideile tuturor lucrurilor ce cad în raza preocupărilor sale. Ingrămădirea acestor elemente intelectuale pricinuește adesea rătăcirea spiritului, care poate să ia drept adevăr ceea ce nu este în realitate și să treacă nepăsător pe lângă adevărul pe care îl caută. Cel mai trist și mai elocvent exemplu de rătăcire este acela al semidoctilor cari, posedând o sumă oarecare de cunoștințe insuficiente, sânt siguri că posedă adevărul însuși. Caracteristica semidoctului este că nu-și dă seama de limitele științei omenești și ia drept absolut ceea ce e fragmentar și relativ. Pentru problema desăvârșirii omului, semidoctia e mai totdeauna o nenorocire. O altă dificultate o ridică bunăoară, varietatea nesfârșită a cunoștințelor din care e alcătuită cultura noastră modernă. O viață de om nu-i este suficientă spiritului celui mai aprins de setea de a ști, pentru a cuprinde această cultură în ansamblul ei. Spiritele puternice însă, care au izbutit să cuprindă într-o sinteză mai largă ansamblul cunoștințelor omenești își dau seama tot mai mult de relativitatea științei. Savantul adevărat devine modest

și începe să se îndoiască de propria lui știință. Cuvântul înțeleptului Socrate: „Ceeace știu este că nu știu nimic” e o concluzie la care nu puțini ajung după ce știu tot ceea ce se poate ști. Cu expresia creștină, această constatare a limitelor cunoașterii omeneste se numește „ignoranța savantă”. Dar această ignoranță savantă, constatată la capătul științei, ne pune pe drumul simplității spiritului sau al sărăciei cu duhul. Adevărul absolut care e Dumnezeu însuși, după care însetează cunoașterea omenescă, se poate descoperi pe o cale mai directă în noi înșine. Inteligența sau rațiunea sau cugetul nostru e însăși imaginea lui Dumnezeu, întipărită în suflet. Descoperirea acestei imagini în noi e descoperirea adevărului pe care îl căutăm. Dar această descoperire cere o descărcare continuă, până la epuizare, de toate imaginile și ideile secundare, acumulate în spirit. Operația de eliminare a lor se numește simplificarea spiritului. Numai izolat astfel în singurătatea lui lăuntrică, adică sărăcit de toate imaginile secundare, spiritul nostru poate regăsi pe Dumnezeu în imaginea primordială sau în ideea divină din el. Dacă despre cultură s'a spus că este ceea ce rămâne în suflet după ce am uitat tot ce am învățat, cu atât mai mult se poate spune în legătură cu Dumnezeu: îl vom avea cu atât mai deplin în noi cu cât mai săraci vom isbuti să fim de imaginile absorbite din lumea din afară de noi. Căci dacă Dumnezeu e spirit simplu, el nu se poate cunoaște decât printr'o desăvârșită simplitate a spiritului omenesc. Dar ajungând la Dumnezeu pe această cale, învățatul revine, de fapt, la simplitatea nativă a copilului. Ignoranța savantă sau sărăcia cu duhul este, în esență, aceeași sfântă ignoranță a noului venit pe lume, care, liber de orice știință, ajunge prin instinct la Dumnezeu. Cine cunoaște pe Dumnezeu cunoaște totul. Pentru savant, această idee centrală luminează și organizează în limite juste toate elementele secundare, acumulate prin știință. În desăvârșirea morală a omului raportată la destinația de dincolo de moarte, știința capătă o valoare numai întrucât îi ajută să depășească lumea în care trăiește.

Pentru a lămuri mai bine această idee, să ne închipuim că facem o excursie într'un peisaj muntos, voind să ajungem la piscul de munte cel mai înalt. Până să urcăm acolo, trebuie să trecem dealuri din ce în ce mai ridicate. Fiecare deal însă ne acopere perspectiva piscului de sus și adesea credem că am ajuns când nu șantem, de fapt, decât la jumătatea înălțimii. Abia când stăpânim într'adevăr vârful muntelui și privim în jos întregul peisaj sub orizontul nemărginit, ne dăm seama de câteori ne-am înșelat în drum și care sunt proporțiile reale ale dealurilor dimprejur în raport cu marea înălțime de unde le privim. Tot astfel, Dumnezeu e suprema înălțime la care ajunge spiritul omenesc. Și numai când am ajuns până la el, ne dăm seama de proporțiile reduse ale lucrurilor din această lume. Cunoscându-l pe el, le cunoaștem mai bine și pe ele. Fiindcă orice lucru nu se cunoaște bine decât atunci când îl considerăm în cauza care l-a produs. Iar Dumnezeu, fiind cauza tuturor lucrurilor, însemnătatea lor adevărată ni se descopere abia după ce îl cunoaștem pe el. La această descoperire ne duce sărăcia cu duhul sau simplitatea de spirit. Copilul o are în mod nativ. Sfântul trebuie s'o realizeze renunțând pe rând la ideile despre lucruri în favoarea ideii împărătești a lui Dumnezeu.

Ce trebuie să înțelegem acum prin inimă curată ?

Prin inimă înțelegem acea parte din sufletul nostru, unde se nasc sentimentele și de unde pornesc impulsurile către acțiune. Când zicem despre cineva că e un om de inimă sau inimos, înțelegem că e un om care vibrează imediat la suferința altuia și-i sare în ajutor fără să pregete o clipă. Om bun e cel cu inimă bună; om rău e cel cu inimă haină. Bune sau rele, pasiunile noastre clocotesc în inimă. Dacă

urîm pe cineva, ura ne împinge să-i facem rău; dacă-l iubim, dragostea ne împinge să-i facem bine. Inima prin urmare joacă un rol hotărîtor în faptele și în calificarea omului. Deaceea Iisus Hristos pune pe ea o însemnătate atât de mare pentru viața creștină. Soarta noastră de dincolo de moarte o decide inima noastră. Din aceasta decurge prețul covârșitor pe care îl are educația inimii.

Întâiul lucru, pe care trebuie să-l știm în educația inimii este că ea nu se poate conduce singură, ci are nevoie de cărma rațiunii sau a spiritului. Un spirit care n'a ajuns la cunoașterea lui Dumnezeu își va conduce inima după o înțelegere greșită. Bunăoară, dacă un spirit e convins că bunul cel mai mare din lume e bogăția, inima lui se va lipi cu toată pasiunea ei de bogăție și omul va lucra în consecință, exploatându-și semenii pentru a strânge avere prin orice mijloc. Dimpotrivă, spiritul care a ajuns la cunoașterea lui Dumnezeu și știe că binele cel mai mare este împlinirea voinței divine își va călăuzi inima și îi va rândui pasiunile în acest scop. Cunoașterea e lumina călăuzitoare a pasiunilor inimii. În necunoaștere, pasiunile sunt dezordonate: iubim adesea ceea ce nu e vrednic de iubit și urîm ceea ce ar trebui să iubim. Pasiunea lăsată de sine, e oarbă.

Cunoașterea lui Dumnezeu atrage dragostea de Dumnezeu a inimii noastre. Dar precum spiritul a trebuit simplificat pentru a ajunge la cunoașterea de Dumnezeu, tot astfel inima trebuie purificată pentru a-l putea iubi integral. Purificarea inimii înseamnă sugrumarea tuturor pornirilor rele din cuprinsul ei. Numai o inimă curată poate iubi cu adevărat pe Dumnezeu. Precum soarele nu se străvede decât în limpezimea de cleștar a unei ape, tot astfel nu-l putem vedea pe Dumnezeu decât în adâncul de lacrimă al unei inimi curate.

Dar iubirea creștină urmează aceeași cale ca și cunoașterea creștină. Când cunoaștem pe Dumnezeu, toate lucrurile din această lume ni se luminează prin el. Tot astfel, când am ajuns să iubim pe Dumnezeu, toate lucrurile din lume ne vor părea bune și vrednice de iubit. Căci Dumnezeu este iubire nemărginită și iubirea lui cuprinde și pe cei tari și pe cei slabi, și pe cei drepiți și pe cei păcătoși. Asemenea lui Dumnezeu, creștinului adevărat, care e sfântul, lumea întreagă i se va părea vrednică de iubit pentru toată frumusețea și bunătatea din ea și vrednică de iertare pentru tot păcatul care o desfigurează. Omul, care s'a ridicat cu inima pe această culme a iubirii, a realizat armonia și frumusețea raiului în sufletul său și trăiește cu adevărat în împărăția lui Dumnezeu.

Nu vedem noi oare în copiii noștri, în candoarea ființei lor, în simplitatea spiritului lor, în neprihana inimii lor, în toată preacurata lor făptură ceva din frumusețea fără asemănare a raiului și a cerului cu îngeri? Frăgezimea trupului lor, ca de lujer din altă lume, surâsul pe care îl numim îngeresc al gurii lor, lumina suprapământescă a ochilor lor nevinovați, ciripitul lor ca de păsărele neștiute, rămase undeva, departe, în paradis, totul ne sugerează o lume superioară neconruptă de păcat, dominată de armonie, de iubire și de lumină nesfârșită. Dostoiewski zice că dacă a rămas ceva în lumea noastră, care să ne amintească de frumusețea raiului e frăgezimea frunzelor de primăvară, e ciripitul păsărelelor și ochii copiilor. Dați-mi pe toată viața ochii unui copil și nu voi mai vedea mai vedea altceva de cât lumină fericită a raiului dumnezeesc.

Darul acesta supraomnesc nu-l au pe pământ decât sfinții și copiii. Copiii, din natura lor simplă și neprihănită, cu care vin pe lume din marele mister al lui Dumnezeu. Sfinții — din truda unei vieți întregi de a redeveni asemenea copiilor.

Dacă analizăm sentimentul de iubire cu care ne înconjurăm copiii, descoper-

rim în el două elemente deosebite: unul e fericirea ce se desface din puritatea lor ruptă din altă lume; altul e îngrijorarea că această puritate se va întina și se va corupe de răutatea din lumea noastră. Privindu-i, mai mult suspinăm că nu mai suntem asemenea lor și dorim mult mai puțin ca ei să ajungă asemenea nouă. Ca ei — e o fericire; ca noi — o durere. Numai cine cunoaște copilul înțelege cât de mult s'a depărtat de puritatea cu care a venit pe lume și simte ridicându-se din adâncul ființei lui dorul de a redeveni copil. Dorul de copilărie, pe care îl cântă cu atâta insistență poezii, e nostalgia după candoarea unui raiu dispărut. Și numai cine se cunoaște bine pe sine, numai cine a suspinat pe ruinile lăuntrice ale neprihanei de altă dată, vede cu groază perspectiva veștejirii și a corupției ce-l așteaptă pe copil în viață.

Sentimentul acesta de inimă frântă în două trebuie să stea la temelia educației generațiilor noi. Truda educatorului adevărat nu este să-i facă pe copii asemenea nouă, ci să-i salveze pe toată viața în simplitatea de spirit și în curătenia inimii cu care au venit pe lume. O generație nouă e o primăvară nouă a omenirii. Și ea e menită sigur veștejirii dacă voim s'o creștem după asemănarea noastră. Există însă un singur mijloc de a o salva : când educația, fundamental reformată, va crește pe copil după chipul și asemănarea lui Dumnezeu.

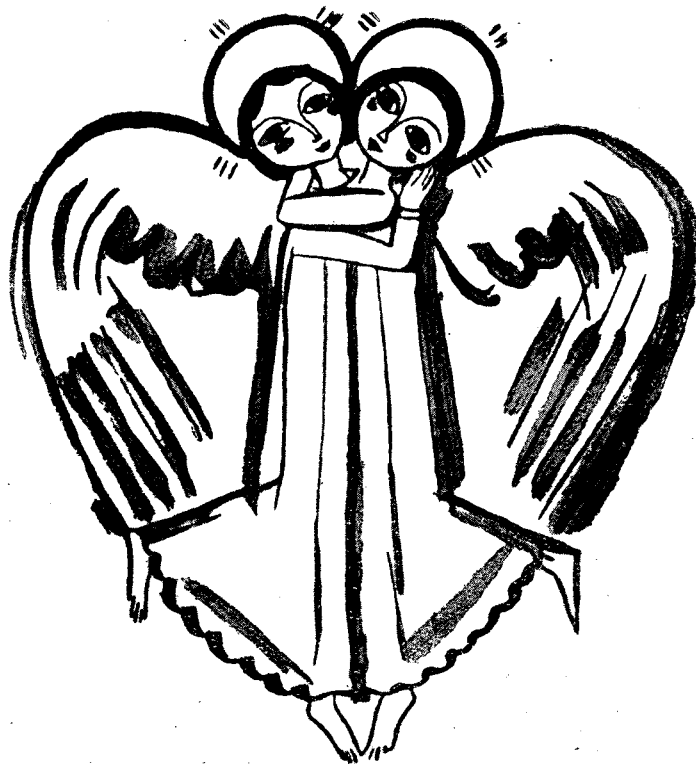
Dacă viața pământească se desfășoară între leagăn și mormânt, viața creștinului ortodox se desfășoară între Botez și sfânta Impărtășanie. Prin Botez începem, prin sfânta Impărtășanie sfârșim. Dacă după trup ne naștem din mamă în sânul familiei și al neamului, după duh ne renaștem în Biserică, în obștea de iubire a fiilor lui Dumnezeu. Pruncul cufundat în valul baptismal e un Adam creat din nou și restabilit în raiul spiritual al armoniei cu Dumnezeu. În natura lui purificată și simplă, harul Bisericii îngroapă puteri proporționate destinației de dincolo de această lume, a omului. Atât de mari sunt aceste puteri încât pruncul, care moare botezat, e primit în raiul celor desăvârșiți. Botezul, prin urmare, ne așează dintr'odată la nivelul superior al sfințeniei. De aceea Biserica e creatoare de sfinți și e numită ca Maica Domnului: născătoare de dumnezei. În dezvoltarea vieții însă, această sublimă stare paradisiacă nu se menține de la sine, fiindcă omul e liber iar harul îngropat în el nu-i stânjenește libertatea. În voința liberă stă capacitatea de-a alege raiul sau iadul. Cu alte cuvinte, în libertatea noastră e puțința de conlucrare a energiei baptismale cu energia naturală din noi, — sau refuzul de a conlucra. Evident că în pruncul nou născut și nou renăscut în Biserică, toate aceste puteri se găsesc în stadiu de ignoranță inocentă. Dar, pusă în termeni ortodocși, problema educației omului în dezvoltare nu e altceva decât strădania voinței de a ne păstra la nivelul haric ce ni s'a dat prin Botez. Educația creștină e conlucrarea voinței cu energia harului din noi. În Botez nu se vede această conlucrare, dar ea se vede bine în taina sfintei Impărtășanii. Nici o silință nu i se cere pruncului pentru a i se da harul baptismal; dar o serie întreagă de silinți i se cer omului pentru a ajunge la harul euharistic. Și dacă observăm că Botezul se dă odată pentru totdeauna, iar Impărtășania se repetă neconținut până în ultimul ceas al vieții, care e rostul adânc al acestei rânduieli bisericești ?

Date fiind alunecările neconținute ale firii omenești, ce este oare Impărtășania în raport cu Botezul decât ridicarea bruscă a vieții personale iarăși la nivelul haric inițial? Botezul e nivelul sublim al sfințeniei; Impărtășania e pârghia spirituală, ce ne ridică mereu până la el. Tot secretul educației cu adevărat creștine stă

în raportul acestor două sfinte taine, — una prin care începem viața, alta prin care o continuăm și o desăvârșim.

În teologia ortodoxă s'a pus, între altele, și problema dacă sfințenia sau desăvârșirea reprezintă un grad haric egal cu harul baptismal sau mai mare decât el. Unii înclină să creadă că sfințenia, ca încununare a vieții creștine, ar depăși culmea atinsă prin Botez. Alții însă sunt convinși că amândouă reprezintă un nivel haric egal. Admițând această din urmă părere, copilăria ne apare deopotrivă cu sfințenia. Astfel, n'am făcut un simplu paradox când am spus că pruncul botezat e un sfânt, iar sfântul pe culmea cea mai înaltă a virtuții realizează copilăria paradisiacă. Între această Alfa și această Omega a vieții creștine, stă culmea egală a harului pe linia căruia se înscriu zigzagurile conștiinței morale a omului, cu scorbările și cu suirile ei. Care alta e, deci, în termen teologic, esența educației creștine decât ajungerea la conștiința harului baptismal ce sălășuiește în noi? Această conștiință a harului ne dă sentimentul lăuntric al prezenței lui Dumnezeu în noi, adică sentimentul dragostei, al împărăției divine în suflet, al gustării anticipate din fericirea raiului etern. De aceea marii sfinți, cari sunt marii mistici ai ortodoxiei, rezumă sfințenia sau desăvârșirea la simplitatea spiritului și la puritatea inimii. Prin simplitatea spiritului ajungem la cunoașterea harului; prin puritatea inimii la iubirea dumnezeiască.

Regula universală a ortodoxiei este că nu putem iubi cu adevărat decât ceea ce cu adevărat cunoaștem: numai prin cunoaștere ajungem la dragoste. Minte prin care cunoaștem e chipul lui Dumnezeu din noi; inima sau voința prin care iubim e asemănarea lui. Ultimul cuvânt al misticeii, în care culminează disciplinele teologice, este că, pe temeiul chipului lui Dumnezeu, ne ridicăm la asemănarea cu el.

P O E S I I

DE
ȘTEFAN BACIU

PANTA REI!

Inima tot mai bolnavă
Sună ora ca un Țornic.
Noaptea vine ca o lavă
Peste timpul nestatornic.
Fruntea care-a fost înaltă
Tot mai jos astăzi coboară,
Moartea bate ca o daltă,
Somnul rece mă 'nfășoară.

Amintiri, lumini uitate
Vin în mine ca un stol,
Ochii-s uși nedescuiate
Mâna cade — mototol.
Buzele mereu se strâng
Către vis și veșnicie;
Pentru ce iubite plâng,
Astăzi nimenea nu știe.

Tot mai rar visez acum
Amăgiri și curcubee,
Tinerețea mea e scrum
De cântări și de femee.
Azi sunt hoit mâncat de stele
Spânzurat de-un colț de zare.
Pentru corbi și rândunele
Inima mi-e demâncare.

Sufletul bolnav de gânduri
Moare în ritm uniform,
Intr'o haină grea de scânduri
Mâine poate-o să adorm.
Peste timpul nestatornic
Noaptea vine ca o lavă,
Sună ora ca un ornic
Inima tot mai bolnavă.

NU SIMȚI CUM URCĂ VISUL...

Nu simți cum urcă visul în tine ca o mladă,
Ce în adâncă noapte își are rădăcini ?
Tăcerea-i mai tăioasă decât ar fi o spadă,
Și 'n ochi îți suie plânsul, ca seva în tulpini.

Lumina albă-afară pe ziduri se topește :
Un sânge gros și galben din anotimpul vechi.
N'auzi durerea noastră cum strigă și cum crește,
Și nu-ți șoptesc cuvinte cerceii în urechi ?

Tu stai așa: cu ziua ca o manta pe umăr
Și cu-o bogată salbă de soare pe grumaz,
In piept cum bate viața aud și singur număr
Cum bruna ta paloare îți vine în obraz.

Rămâi frumoasă 'n vreme și timpul ne va ninge
Cu fulgi ce trec prea iute și niciodat' nu vin.
La urmă ne va bate o ploaie de funinge —
Iubirea ce noi singuri ne-am preschimbat-o 'n chin.

S P R E Z I U Ă

Trecuse luna peste-oraș, mai mult de jumătate
Satan făcea cu ochiul stelelor ce apuneau bolnav,
Cădea o ploaie ca un must din prunele mușcate
Pământul se mișca în cercuri, plictisit, jilav.

Tăcea pădurea lângă nouri ca o gură obosită
Și cerul își proptise 'n brazi o frunte pală,
Iar timpul plin cădea, clipită cu clipită
Din turnul gol, în jos, spre catedrală.

Somnul din sfinți trecea în oamenii din case
Cum apa din izvor se varsă, pic cu pic, în cupă
Și visul, ca o lungă trenă de mătase,
Li alinta pe ochi, dar fără să se rupă.

Dar buza cerului deodată se roși cu soare,
Satan se desfăcu 'ntr'o clipă 'n negre fumuri.
Un vânt păși cu pași de aer prin ogoare,
Iar Duhul Sfânt (un porumbel) mânca ovăz pe drumuri.

SINGURĂTATE

Vezi inimă, trec zilele, inimă tristă.
Fruntea pe veac o aplec și tac,
Cerul flutură norii ca pe-o batistă
Peste timpul gol și sărac.

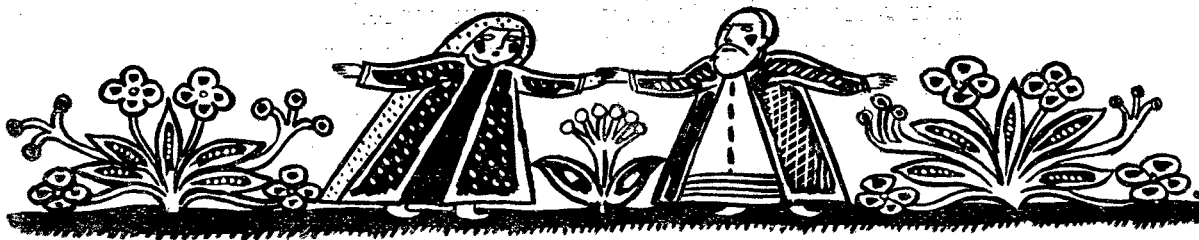
Pe geamul ud cobor perdeaua
Și pentru morții mei aprind o lampă;
Cade tăcerea cum cade neaua,
Singurătatea-mi apasă pe clampă.

Ochiul orb azi nu mai citește,
Gura mută înnoadă tăcerea
Inima'n piept încet ruginește,
Pe borta cheii pătrunde durerea.

Mă lasă o clipă, să-mi ard scrisorile,
Alba hârtie pe care mai scriu.

Moarte, înstrună-ți toate viorile,
Ultimul cui îl bat în sicriu.

L A C U L

DE

GEORGE DUMITRESCU

Inchis în matca-i de nisip, ca într'o scoică,
Veghează lacul — ochi strălimpede — 'n pustie,
Hipnotizat de luna, care-și scie,
Printre nămeții de lumini, drumul de troică.

Dacă-i sunt nopțile magie și nălucă,
Soarele, ziua, — i toarnă, ca să fiarbă,
Aur nerodnic, care arde și usucă
Aripa libelulelor, spicul de iarbă.

Dar, în singurătatea-i de calcar —
Asemenea gândacului cuminte,
Ce-și toarce firul cu o grijă migăloasă,
Inchis în galbena-i gogoase de mătăasă —
Lacul își toarce liniștea 'nainte,
Zidit în sine, la un sterp hotar.

II

Cine-a trimis, solie tainică 'n deșert,
Pasărea albă, ostenită și 'nsetată,
Intr'un amurg molatec și incert,
Lângă odihna lacului, neclătinată ?

Micul ei cioc, de os și de mărgean,
A turburat din somn extatic unda,
In ceasul de 'ngânare, diafan,
Când umbra cu lumina de șofran
Își împleteau, în părul nopții, funda.

Penele-i albe apa 'nfiorară
Și cântece de laudă — au irupt,
Jucându-se pe cea mai naltă scară,
Până la treapta cea mai dedesupt, —

Cântări din paradisul pământesc,
Necunoscute lacului : ofrande
Cu tinere savane și cu lande,
Cu virgine păduri ce se clătesc;

Cântări cu elefanți și papagai,
Cu pàgode nipone și cu dome,
Cu legănări lascive de serai
Și cu grădini în smalțuri policrome ;

Cântări cu umbră-albastră și răcoare
Cu pești de aur și cu ploi de-argint,
Cântări uluitoare
Cu portocali și cipri de Corynt.

În străfunzimea lacului — de noapte—,
Sub geana lui cea limpede, dar moartă,
Au fulgerat, întâia oară, fapte,
Miragii și lumini, o altă soartă. . .

III

N'a plecat pasărea — ispititoare veste
Numai cu sine însăși înapoi, —
Sufletul lacului, ca un strigoi
Care dormise 'n dune și noroi,
Trezit la viață de un nou altoi,
S'a ridicat să sboare peste creste.

Apa și-o sbuciumă, ca un ciclon,
Vrea să se smulgă, se smucește rupt,
Ca un captiv împuns de nostalgie, —
Dar, ferecat de-al legilor pripon,
Recade spart, în matca veche supt,
Sub veșnicul sigiliu: luna 'naltă,
Astrala, moarta, stearpa lui soție
Din zodia cealaltă

A, telegarii soarelui de-ar vrea
Chemării lui sfredelitoare să răspundă:
Să-i sece apele și nour să-l aburce,
În zăriștea văzduhului să-l urce,
Cu aburoasa lui desagă 'n ploae grea,
Ca să-și arunce plânsul și belșugul
Pe unde ară plugul,
Peste câmpia vastă și fecundă !

DISPARIȚIA LUI MAX EDELSTEIN

„DEPOU DE MAȘINI AGRICOLE“

DE

VICTOR ION POPA

Max moțăia cumplit, dar îi era peste poate să se învegehe a închide ochii de tot și să se lase în prada somnului, care avea destule pricini să-și ceară drepturile lui. Mai întâi masa de prânz, întinsă până la plecarea trenului, apoi cele două nopți cu somn pe apucate între două sticle cu vin, și în sfârșit râșnița asta de vagon ce-și hârâia mersul greoi, într'o taca-taca neschimbată de trei ceasuri întregi...

Toate astea nu însemnau însă nimic pe lângă cele două pricini, care-l îmboldeau să rămână treaz: geanta umflată cu pachetele de bani — un milion trei sute patru zeci și două de mii lei — și setea înspăimântătoare ce-i uscaseră buzele și-i încleia limba, după tot vinul, toate rachiurile, sarmalele și trandafirii înghițiți de-o săptămână încoace.

Va să zică Max Edelstein „Depou de mașini agricole“, cu tot milionul de bani ghiață de lângă dânsul, murea de somn și de sete în trenul Basarabeasca-Zorleni. Ceiace, dându-i o nesfârșită lehamite de viață, — pentrucă îi schimba cu desăvârșire prețul ceasurilor, lungindu-i-le până la veșnicie — îi strica toată bucuria, pe care s'ar fi convenit să o aibă după încheierea atâtor afaceri, ce erau frumoase nu numai pentru firmă, dar mai ales pentru el personal. Pe scurt, Max Edelstein uitase, din pricina limbii lui uscate, că se întoarce acasă cu un câștig curat de peste două sute de mii de lei și că, în sfârșit, și-a văzut împlinit cel mai mare vis pe care l-a avut în zilele lui de om necăjit și veșnic dator. Anume, să-l apuce anul nou cu bani în buzunar, ceea ce n'ar fi putut să fie decât spre bine, spre noroc și spre fericirea casei lui întregi. Adică a lui — și mai ales a bieteii lui Ghizela, care visa zadarnic de douăzeci de ani o blană de astrahan, o mașină de gătit, îmbrăcată în faianță albă, și o pendulă să sune ceasurile frumos, cum văzuse ea pe vremuri la Conu Mihalache Iorgala din Oltenița.

Când a început trenul să găfâiască și să scârțâie jalnic printre hopurile macazurilor, Max a înghițit în sec. Ii era groază să nădăjduiască încă odată că va găsi o fântână miluitoare, pentrucă degeaba-i fuseseră cele opt nădejdi până

acum. Și-a luat totuși geanta la subțioară, s'a așezat lângă geamul coridorului, pe care și l-a închipuit că vine în partea gării și a zgâriat cu unghia pojghița de ghiață de pe sticlă, să aibă de unde pândi. Firește, trenul s'a oprit, dar gară nu s'a văzut pentru simplul motiv că era în partea cealaltă și cocoțată sus pe un dâmb care nu îngăduia să se arate decât un colț de gard negru și o prăjină unde flutura bleagă o antenă de radio. Fântână însă nicăeri.

Atunci, deodată, setea s'a făcut așa de năprasnică, încât Max Edelstein a priceput că nu mai poate îndura. A sărit din tren ca un besmetic, alergând spre o copcă de șanț unde-i licărea alburii unei rămășiți de zăpadă și ar fi înfipt bucuros mâna în ea, dacă, pe loc, n'ar fi bănuț că tot trenul îi cată în ceafă și nu i-ar fi fost rușine.

De altminteri tocmai în clipa aceea a dat cu ochii de șeful gării ; un omuleț curat și bătrâior, îngurășat mult mai de curând decât vârsta paltonașului de pe dânsul — paltonaș care — fără îndoială trebuie să fi fost făcut odată cu pantalonii cei scurți, înguști și răsfrânți din pricina noroiului.

Șeful a privit cu ochi aproape înspăimântați năvala vijelioasă a domnului aceuia bine îmbrăcat și cu geantă la subțioară. Pasă-mi-te nici peronul acesta nu văzuse încă asemenea călător, dar nici pornirea lui Max nu avea înfățișarea unei coboriri firești.

Edelstein a simțit numaidecât apele turburi pe care le-a stârnit în judecata șefului de gară și a vrut să curme pe loc neînțelegerile, desfășurând cea mai aspră și cea mai grăbită sinceritate :

— Domnule șef, mor de sete de trei ceasuri. Unde pot bea un pahar de apă ?

Ca și când vorbele acestea așa de firești și de umile ar fi fost de necrezut, șeful cel mic și bătrâior a rămas cu ochii mari, de parcă n'a înțeles o boabă din spusele nefericitului însetat.

Max era însă grăbit și a priceput că trebuie să stăruiască luând o cale mai deadreptul :

— Cred că la dumneata în casă găsesc un pahar cu apă...

La care vorbe, șeful tot n'a găsit vorbă de răspuns, dar a făcut fără voie o mișcare din gât arătând spre deal, unde vântul bălăbănea încet cele două sârme din vârful prăjinei de Radio.

Pe treptele lunecoase de clisă, Edelstein a pierdut simțul primejdiei. Și cu el odată a pierdut și așezarea lui obișnuită. Cu alte cuvinte, a lunecat, s'a dat de-a berbeleacul de vreo două ori — din care el n'a ținut minte nici una de oarece s'a sculat numaidecât — și cu paltonul negru brăzdat de clisă galbenă ca o zebra, a pierit după gardul din creastă strigând în urmă câteva vorbe nedesluite.

— „...Trenul... plătesc...” asta a auzit șeful. Dar Max spusese limpede în mintea lui :

— Ține trenul până mă întorc... Plătesc la nevoie întârzierea...

Femeia înaltă și voinică, pe care a izbit-o în ușa când a dat buzna în casă, a avut o singură clipă de furie. Dar îndată, văzând ochii zăpăciți ai bietului nou venit, a început să râdă frecându-și cotul amorțit și s'a împăcat, oprindu-i bâl-bâiala jalnică :

— Nu-i nimic, domnule... Nu-i nimic...

Adevărul e că și ea era puțintel uimită de ivirea domnului acestuia cu blană

la gât și geantă la subțioară. Puțintel uimită și poate speriată, căci numai decît a bănuît o inspecție pentru bărbatul ei.

— Un pahar de apă... mor de sete... Dacă nu vă,... și cu asta ochii lui Max s'au repezit prin toate colțurile unde puteau să bănuiască binecuvântata căldare...

Dar femeia socotindu-l se vede din marea familie C. F. R., nu i-a luat în seamă graba de care vorbea și nici primejduirea să plece trenul fără el. Știa prea bine ea că orice tren se poate ține un minut mai mult, când e vorba de un inspector, sau măcar de un confrate. Așa dar l-a pofțit pe un scaun și a purces a-și cotrobăi dulapurile să aleagă dulceți, vorbindu-i dulce, zorită și aprinsă, cu aer aproape profesional :

— „Dar vă rog... nu-i grabă... Vă așteaptă... Se poate... Tocmai pe dumneavoastră... de unde Max a tras încheerea că e luat drept altul și s'a liniștit numai decît. A așteptat cu toată răbdarea dulceața pusă pe farfurioară, farfurioara pusă pe șervețel și șervețelul pus pe tavă. A băut paharul de apă pe îndelete și nu s'a împotrivit, când a cerut al doilea pahar, să guste și din bunătatea altui borcan.

Dar când se pierdea de plăcerea care-l copleșise simțind răcoreala bună a apei dealungul miezului din piept, ușa s'a deschis, iar șeful a intrat în casă, tropăind pe zdreanța de lângă noroiul adunat din clisa scărilor.

Inima lui Max Edelstein a zvâcnit scurt și ochii i-au înghețat :

— Trenul...?

— S'a... s'a... dus, a îngăimat omulețul.

N'a fost prea greu să se limpezească încurcătura. Dar dacă șeful și cu nevastă-sa au avut de ce răsufli ușurați, bietul Max Edelstein a oftat cu mare năduț aflând că n'are alt tren decît a doua zi, la acelaș ceas.

A mormăit acru și posomorît, întocmai ca seara leșinată care se lăsa afară :

— Acu... nu mai e nimic de făcut... Trebuie să stau până mâni.

Decît șeful a înțeles că trebuie să lămurească neapărat starea lucrurilor, așa încât s'a grăbit să întregească :

— Găsiți o casă în sat să dormiți peste noapte...

Max a făcut ochii mari :

— În sat?... Unde sat?!?! Care sat?...

— Nu-i departe ! i-a răspuns moale celălalt, vreo trei kilometri. Apoi cu un ton liniștitor : De altminteri se vede de-aici. E colo în vale.

Și într'adevăr, prin ferestruica aburită a bucătărioarei, Edelstein a zărit în pâcla serii vineți, departe, mogâldețe cenușii tăiate de pete albe și de licăririle galbene ale ferestrelor aprinse.

— Și cum mă duc eu până acolo ? a înghițit în sec negustorul, sgârșind nervos pielea genții burdușite.

— Și pe drum... Daaar mai bine pe cărare. Tăieți mai de dreptul... Apoi înțelegând bine ce se frământa în capul bietului om, a vrut să-i arate pricinile :

— Noi — înțelegeți — v'am găzdui cu plăcere... Dar n'avem decît un pat strâmt... Și în biroul gării nu se poate... E închis...

Glasul suna grozav de blajin. Numai că în țiuitul urechilor lui, Max Edelstein nu mai vedea decît osânda la prăpăd, așa că nici nu s'a mai încumetat să stăruiască.

A cerut să i se arate cărarea și a pornit devale cum ar porni la moarte.

Pentru un om deprins cu orașul, cu sutele lui de mașini și de tramvaie, cu pas tare pe caldarâm tare, cu tremurul zidurilor în duduirea străzii și în sfârșit, cu țiuitul lung, liniștitor al gardistului din poartă, liniștea uriașă a unei înserări pe văi goale, umede și păcloase, e mai rea decât prăpădul. E ca și când ai coborî de viu în nemișcarea veșniciei. Și nu o veșnicie bună și așezată, ci alta plină de duhuri, plină de primejdii. În sfârșit un iad imens, în care ajungi a dori să te atace cineva, numai să nu te mai chinuiască un milion de bănueli că vei fi atacat.

Și Doamne! Ce strigăt salvator îți este în asemenea hău, scârțâitul unei căruțe care se apropie. Cum îți vine să fugi spre ea, chiar dacă îți trece o clipă prin minte gândul rău că n'ai găsi prieteni și nici omenie. Te agăți însă tocmai precum s'a agățat Max Edelstein, care alerga nebunește, bătându-se prin arăturile adânci și muiate, de-i ajunseră ghetele lostopane de pământ.

Și ca și el, ieși înaintea căruții care vine devală în trap mărunț de cai slabi și mici...

— Ptruuu! Sirepii taichii... a zis glasul celui din căruță, strunind cu hățuri de frânghie subțire, caii gâbârțați în opritori.

Căruța s'a oprit, și din înfofoleala neagră a ieșit un chip bătrân, cu căciulă până peste ochi și cu legătură de gât până peste gură.

— Incotro creștine?

Creștinul a întins capul să vadă cu cine are de-aface și s'a bucurat nespun văzând barba albă și chipul bun al căruțașului. I-a spus în câteva vorbe care i-i necazul și a încheiat:

— Vreau o gazdă în seara asta... Plătesc bine moșule...

Dar „moșul“ a râs prietenos și i-a tăiat vorba:

— Sui colea fiule... Oameni sântem... și n'o să lăsăm un suflet de rumân pe coclău, tocma într'o sară ca aiasta...

Apoi a țiuit ușor la cai și căruța a prins a hurduca sălbatecă, toate bieteale măruntae pașnice și triste, ale lui Max Edelstein, „depou de mașini agricole“.

Abia când au ajuns în sat, acasă la om, și-a dat seama călătorul nostru că vizitiul era părintele Neculai... Nefericirea care l-a apucat în clipa aceea a fost mai amară chiar decât setea din vagon și chiar decât pierderea trenului.

— Eh! D'apoi ce te mai amărăști de pomană fiule... Binecuvîntează pe Dumnezeu că ai ajuns la prag de om primitor... Că iaca și eu smeritul îl binecuvîntez că așa cum sânt, adică preot vădan și fără nime în casă, am avut norocul să-mi aflu pe căi de întuneric un suflet drept credincios, cu care să pociu petrece creștinește sara asta de Crăciun... Și să nu mai căinez sufletul meu că a ajuns la atâta aspră singurătate de nici colindele cele co'chilărești nu mai cântă plăcut auzului meu celui bătrân. Deaceia, în sara aiasta, oi da drumu porții să-mi vie toate stelele, tocma' cum veneau pe vremea când trăia binecuvântata preuteasă, cu care n'am avut co'chii, dar în schimb am avut liniște și bună întemeere cincizeci și doi de ani fără o lună și paisprezece zile...

Auzind aceste vorbe așa de blând și de trist spuse, n'a mai avut nici un fel de curaj să se dea pe față. Deaceia, când, într'un târziu, după ce a așezat masa și a întins păhărelele de vin, Părintele Neculai l-a ispitit:

— Da' am uitat să te întreb de nume taică... Max a zis fără să se mai gândească:

— Ion Vasiliu... La care, părințelul ridicând un păhărel gălbui cătră lumina galbenă a lămpii ce de mult nu mai fusese aprinsă, a zis încet:

— Blagoslovit fii de Dumnezeu, fiule... Apoi după stropul de vin vărsat pentru binecuvântata preuteasă, au prins a sorbi din borșul cel acru și s'au hrănit în liniște și bună pace, ascultând toate colindele perindate pe sub geam.

În clipa când s'a întors între cearșafurile aspre și reci, Max a tresărit într'un fel de groază cumplită. Ce să facă el dacă preotul ține să-l ia a doua zi dimineață la biserică ? Dacă ar fi fost un om fără pic de respect față de tainele astea puțin i-ar fi păsat. Dar bietul Max avea în el o anumită cuviință înfricată care nu-i îngăduia să calce rândueli ce-l depășeau. Și tăria unui Dumnezeu străin îi era ca o taină înfricoșată. Nu semăna nici pe departe cu Iehova Școalei lui. Cu acela la urma urmii ar fi putut să stea de vorbă, să ajungă la careva tocmeală, fiindcă oricum, un Dumnezeu de casă, nu-i alt decât un stăpân ceva mai mare, cu care tot ai drept să târguești. Li dăruiești ca să-ți dea, îi slujești să-ți slujească. Deci când îi cazi în vină ai nădejdea să-l împaci. Dar cu un Dumnezeu pe care nu-l cunoști și care nu te cunoaște, cum să cutezi înfrângerii de poruncă ?

Și-apoi pe Max Edelstein într'atât îl biruise inima blajină a preotului omenos, încât îl frigea în inimă gândul să-l mai mintă. De nu și-ar fi dat seama limpede că adevărul crud i-ar fi stricat bătrânului toată bucuria sărbătorii acesteia, i l-ar fi spus fără înconjur. Așa însă, bietul Max, nu voia decât să vadă trecută mai repede vremea până la tren, să poată pleca, scurtând neînțelegerea asta care-i curma răsufllarea.

Chinuit de întrebările acestea mai mult decât în întâmplarea ce-l fura încă o zi nevastei lui și treburilor lui, Max Edelstein a ascultat o noapte întreagă bătaia înverșunată a câinilor din sat și răsufllarea tare a preotului, răsufllare de om bătrân cu somnul țândărit. De bună seamă nu l-a lăsat să doarmă nici liniștea care se prăvălea din când în când ca o apă nesfârșită și neagră, așa de ireală pentru un om de oraș. Nu l-au lăsat să doarmă nici stelele care s'au străvezit câteva ceasuri prin pâclă... Apoi nu l-a lăsat să doarmă nici adâncimea de catran desăvârșit, pe care nici când n'o cunoscuseră ochii lui de târgoveț. Dar mai ales nu l-a lăsat să adoarmă așteptarea acelei clipe de dimineață, când părintele Neculai avea să se scoale ca să plece la slujbă. Iar clipa aceea i se părea că vine la fiecare troznitură de lemn a patului ori dulapurilor, la fiecare întoarcere în pat a bătrânului, la fiecare tusă, la fiecare răsufllare mai pornită.

S'a pomenit odată că-i vine să râdă gândind :

Dacă aș strânge toate dățile de câte ori mi-a stat inima în loc noaptea asta, aș putea spune că am murit de două ori...

Dar el încă nu-și dădea seama ce va fi clipa când părintele Neculai avea să se scoale cu adevărat. Nu-și închipuia fiindcă Max nu-și auzise încă inima bătând rar, ca un ciocan nebun, care zvâcnește până în țeastă și până în măruntaie, stă pe loc, apoi iarăși se repede... și iarăși stă... dându-ți amețeață, făcându-te learcă de sudori reci și gâtuindu-te — Doamne ! — gâtuindu-te, de nici mai crezi că trăești.

Iar în timp ce părintele Neculai pășea ușurel încoace și încolo, cu grijă de tată bun, să nu-și deștepte odorul, Max se încordase în toată carnea lui creață, pândind cu urechea, cu spatele, cu ceafa :

— Acu... Acum mă trezește... E aproape... Il simt... Vine..

Și când într'adevăr pasul bătrânului a scârțâit aproape iar mâna lui a atins ușor trupul celui din pat, Max a simțit că leșină...

Dar părintele Neculai nu l-a trezit... A tras încet un colț de plapomă să-l învelească... Apoi s'a dus.

Max nu putea să se scoale. Judecata cea mai ușoară îi spunea că trebuie să se facă adormit, până avea să se întoarcă părintele Neculai dela slujbă. Altminteri, bătrânul era în drept să-l mustre că n'a venit și el la biserică.

Dar ceasurile cele multe— că multe ceasuri mai ține, Doamne, o slujbă la țară ! bietul Edelstein n'a putut măcar sta liniștit, cu ochii goi și roșii în tavan, așa cum ar fi vrut. Mitrea Ologul, argatul preotului, venea din sfert în sfert de ceas în odae, sfredelind cu fiori spatele adormitului, care nu înțelegea stăruința asta decât drept adulmecare după geanta cea burdușită, pe care el — chibzuit — avusese grijă să o așeze sub saltea, drept la mijloc, deși asta îl silea să stea frânt în pat, din pricina colnicului ridicat tocmai unde trebuia dimpotrivă.

Dar Mitrea Ologul deschidea ușa încet — ferind-o să nu scârțâe — și tocmai deaceia dându-i prilej să ține mai lung — pășea în vârful picioarelor — să nu se audă — și poate tocmai deaceia scândurile trozneau și scârțâiau mai tare — apoi pleca pe un sfert de ceas până să se întoarcă din nou.

Când însă l-a învelit și el, întocmai cum făcuse părintele, Max a înțeles ce rost au venirile acestea și s'a liniștit pe loc. A simțit o ușurare așa de largă în sărmana lui inimă chinuită, încât abia a avut putere să se uite la ceas, să vadă că e nouă jumătate, apoi să caște de câteva ori până ce încheștarea cutremurătoare a fălcilor i-a umplut ochii de ceața lacrimilor, și însfârșit să adoarmă ca un pietrol...

Un tril de clopoțel subțire a răzbătut din afund și din depărtare, ca o amăgire de vis. Apoi mai tare, și mai tare, s'a apropiat cătinel, întovărășit de cântec copilăresc.

Max a clipit gene înclieiate de somnul cel greu, și ochii nu i-au văzut nimic. Intuneric peste tot, bătae de câini zădăriți și colinda cea ușor tremurată la geam cu joaca de argint a clopoțelului pe deasupra.

— Frumos vis ! a zâmbit inima lui, răspunzând minții care nu înțelegea nimic și nu găsea nici un căpețel de rost adevărat, înfățișărilor acestora ciudate. Dar numai cât a bănuțit că poate fi treaz, și s'a întrebat cu spaimă unde este și ce se petrece cu dânsul. De bună seamă, ca totdeauna unde pune omul arșiță prea mare și zor prea crud într'o întrebare, n'a aflat alt răspuns, decât un fel de amețelă surdă, învârtăjită, cu huet prelung asemeni leșinului. Abia încordarea de după aceia i-a așezat amintirile proaspete la locul lor, de și-a dat seama unde se află și de ce se află anume în patul acesta jilav și tare și în odăița joasă, cu licărire de stea, cu glas de copii și clopot de argint în ferestruică.

A întins mâna la ceas, dar fosforul „garantat doi ani“ n'a putut să-l lămurească despre taina timpului. A sărit atunci din pat și s'a dus la geam să vadă cadranelul în lumina stelei de-afară. Cu atâta desnađejde a refuzat să primească ora ce i se arăta acolo, încât era pornit să creadă că orice minune este posibilă : să li stat ceasul lui „cronometru garantat 8 ani“ și se întoarce la o lună, să fi luat minutarul locul orarului și dimpotrivă... Numai ora șase patru zeci și șapte nu era cu puțință, pentrucă asta ar fi însemnat că trenul a trecut de două ceasuri și prin urmare el, Max Edelstein, „depou de mașini agricole“, va trebui să mai stea o zi în chip de musafir creștin, la Părintele Neculai, cel cu barbă albă și fără preuteasă...

Dar, oricât ar fi înțeles el că Edelstein îi este stăpân, ceasul s'a încăpățânat

să arate tot șase patru zeci și șapte. Ba încă arăta șase patru zeci și opt, apoi șase patru zeci și nouă, până ce în sfârșit, la șase și cinci zeci, Max, s'a încredințat că minutarul e tot minutar și orarul tot orar, iar cronometrul își face cu cinste slujba pentru care a fost făurit de fabrică, apoi cumpărat și dăruit de Ghizela cu ocazia zilei onomastice.

*

— Ca un înger din ceruri dormeai, taică !, l-a lămurit părintele Neculai ! Asta înseamnă că bun suflet ai, fiule, și că-ți meriți hodina, cât ți-o cere trupul obosit. Iar în casa mea e orânduire veche, chiar de binecuvântata preuteasă așezată, după care nimeni n'are voie a strica masa și somnul meritat al omului. Drept aceea te-am lăsat să dormi, gândind că asta mi-o fi și mie smeritul, cu priință, ca unul ce voi avea încă o seară creștinească tovărășie schivniciei mele.

Iar acum, fiindcă te-ai sculat, haide în odaia mare, unde ne așteaptă masă plină și câteva sticlute pe care le păstrez îngropate în zâmbnic, cu smoală pe dopuri, încă din floarea vârstei mele, crezând eu, pe acele timpuri, că mi-or fi convenite la adânci bătrânețe, cum am ajuns în zilele de azi.

*

După o jumătate de ceas Max Edelstein era alt om. Se năpustise cu năpraznică foame peste bunătățile din blidele și paharele părintelui Neculai și bogăția mesei, bine încăpută în vinul cel ca untdelemnul, deslegase și limbile și inimile până într'atât încât Max nu mai știa el singur dacă mai este ovrei ori s'a făcut creștin. Intr'acestea, părintele nu mai contenea slăvind pe Dumnezeu că i-a adus tovarăș în casă la zi mare, cum de douăzeci de ani nu avusese. Căci, lămură el :

— Aici, fiule, trăesc întocmai ca în schivnicie, de când pustia de politică a răsădit dihonie între oameni. Eu fac politică creștinească — altfel nici s'ar putea. Va să zică sânt de-al lui Cuza. Dar învățătorii — că sânt doi — fac politică, unul cu Mihalache și celălalt cu Averescu. Va să zică nu ne înțelegem. Și nu ne înțelegem nici cu primarul care e liberal... De la bancă m'au dat afară, de la cooperativă m'au dat afară, pentrucă eu, fiule, n'am două măsuri. Ori îi drept, ori nu-i. Și așa Gheorghiu — asta-i al lui Mihalache — o rămas cu banca, Tănase — Averescanul a rămas cu cooperativa și primarul cu hoțiile lui... Da lasăă ! Așteaptă acum să vie Cuza la putere că le coc eu să-i fac praf. Și știi ce-am să le fac ?... Fac altă bancă și altă cooperativă, adică una la un loc, să le aduc și bani și sămânță... Ba, mă rog, fie chiar și o sămânătoare am să le aduc...

La vorba asta, urechile lui Max s'au ciulit profesional.

— Semănătoare ? Ce-i cu semănătoarea ? A întrebat, dovedind pentru cine putea să înțeleagă, că habar nu avusese de câte a spus preotul, ceace de altminteri era firesc, fiindcă în asemenea împrejurări, ceace povestește altul între cele pe care le ai tu de povestit, trece pe-alături.

— Păi, taică, zic că de-oi aduce o sămânătoare aici, trag toți oamenii de partea mea.

Ce-a mijit în creerul lui Max în clipa aceea ar fi fost greu de spus. Poate că nici el singur nu-și dădea seama prin abureala caldă, moleșitoare și bună a vinului cel gros și plăcut la limbă. Dar a întrebat :

— Și ce folos ai avea dumneata ?

Preotul a răs.

Ce folos ? Păi, se cuvine oare, ca niște oameni tineri, co'chii vasăzică, față de mine, să-mi alunge mie poporării de la biserică și să-i facă a nu mă asculta așa cum este rânduiala și căderea.

— Drept, a încheiat Edelstein, după o clipă de gândire. Și îndată ridicând un pahar, a zis aste vorbe neuitate pentru părintele Neculai :

— Vei avea sămănătoarea.

Bătrânul a sticlit ochii neînțelegători :

— Cum ?

— Vei avea sămănătoarea, îți garantez eu. Sămănătoare în opt rânduri, de la Max Edelstein, „depou de mașini agricole“. Peste o săptămână o ai franco gara!

Apoi văzând buimăceala preotului, a zâmbit, s'a umflat în piept rezemându-se zdravăn de spătar și a vârît degetele cele mari în subțioarele vestei încheind :

— Eh! Ești mulțumit ? Așa un gest îmi place să fac la un om bun ca dumneata...

Apoi, fiindcă a vrut să pue vârful, și-a scos din geantă carnetul de comenzi, a pus plombagina între două foi și a scris apăsând cu creionul chimic :

Preut Neculai...

— Și mai cum ?... a întrebat.

— Irimia, a șoptit bătrânul uluit.

„Irimia o sămănătoare Klyton Fl. XII No. 3 Exp. Franco Gara...“

— Cum zice gării ?...

— Epureni... a suflat părintele.

...Epureni... Plata cont personal M. E.

Și pieziș pe colțul din dreapta a scris mare :

subliniind de două ori cuvântul.

ACHITAT

După aceea a rupt copia și a dat-o preotului încheiând :

— Peste o săptămână te duci la gară și o ridici...

*

A fost vânzoleală mare în sat. În cuvântul scurt rostit înainte de împărțirea anafurei, părintele Neculai a spus gospodarilor despre darul adus de mila lui Dumnezeu. Nu avusese de gând să dea lucrurile în vileag până n'ar fi adus mașina, dar l-a stârnit ivirea trufașă în biserică a lui Gheorghiu, învățătorul, tocmai după ce Ionică spusese crezul, ajutat fiind el de câteva ori chiar de taică-său, dascălul Bălaur, care zicea tare urmările, când își vedea odrasla poticnindu-se de rușine, grabă ori neștiință. Atunci părintele a aflat pricină să-și bucure ochii de priveliște felurită. Mai întâi s'a veselit văzând pe învățător că rânjește când Sfinția Sa, luând-o pe departe, a purces a vorbi despre „Antihrist“ și despre „Bolșevicii“ cari năvălesc peste lume cotropind-o cu viitură păgână precum semințiile Varvarilor. Și s'a veselit încă și mai tare părintele Neculai, când lunecându-și îndemânatec zi-sele a ajuns să spună că „Minunea răsplămădirii lumii nu la mână de om este ci la vrerea lui Dumnezeu“. Deci cată a o afla pe ea nu la bolșevici, dară la aducerea inimilor celor smerite. Căci „Aducerea“ de care pomenise era mai înainte de toate sămănătoarea. Apoi, o sudoare rece, cu broboane mari de sclipeau ca niște stele pe fruntea lui Gheorghiu și a lui Gavrilă Tașcă de lângă el, contabilul băncii populare „Triumful sateanului român“.

Dar vestea cea mare dată de preot n'a amărît numai pe învățător. Nici primarul, Dom' Vasăli Chirvasă, nu putea jura că se bucură prea mult. Cât despre Petre Tănasă, celălalt învățător, care nu era venit la biserică, este drept a spune că a fost mai amărît ca toți, fiindcă noutatea i-a adus-o numai decât duduca Mărgărita, nevasta dumisale, după ce-o aflase și ea de la Filofteia lui Toader Bălan.

Astă trecere prin două guri strepezite a făcut din veste prăpăd, iar din semănătoare ceva care dărâmă tot satul și-l ridică întreg în ograda părintelui.

Durerile acestea erau plăcute preotului. Ele plăteau toate hărțuelile vechi și întemeiau obștea de orânduire proaspătă.

Mai limpede spus, o întorceau la acea veche și uitată întocmire când oamenii umblau numai după cuvântul Sfinției Sale, neștiind ei din politică și din rostul alegerilor, decât doar că odată e mare și tare C'onu Costică, iar mai pe urmă îi vine rândul lui C'onu Dumitrache, drept care măria și tăria se dovedea după conacul unde trăgea prefectul, după cum se schimbau căile jandarmilor veniți la primire de porunci.

Astfel, după isprăvirea Sfintei Slujbe din acea zi, mai tot satul urca domol dealul, pe urma cetei de gospodari așezați și bătrâni, care înconjurau pe părintele Neculai. Hotăriseră pe loc adunare și sfat întru așezarea și temeinicirea unei tovrășii hărăzite să aducă mașini pentru lucrul câmpului și acum se strângeau în ograda preotului să-i asculte cuvântul și să-i întărească bunele chibzuințe.

Semănătorea visată de părinte începuse bine. Nici nu ajunsese în sat și sămănase amăgeala unui strop de împăcare între oameni.

Intr'aceasta Max, abia trezit din somn, se războia cu sine. Nu putea hotări de-i mai prielnic să rămâe sub plapoma scorțoasă, unde asudase, ori e mai cuminte să sară vitejește în brațele frigului din odae. Nu-i vorbă, nici nu avea ce să-l îndemne la sculare. Vinul de peste noapte îi lăsase pâclă în creier și clei amar pe limba grea. Iar mirosul încins și umed ce-i venea din nădușala trupului, avea acel duh lit stătut de proprie putrezire în care omului îi place mai totdeauna să-și prelungească masul. Vasăzică, pe Max Edelstein mai multe îl momeau spre rămânerea în pat decât la părăsirea așternutului și dacă șalele amorțite de ghemoltoacele paielor saltelei n'ar fi cerut grabnice strămutări, Mitrea Ologul nu auzea de-alături nici măcar scârțâitul crunt al patului așa de greu încercat la anii lui, de povara pe care avea tot dreptul să n'o mai poarte.

Deci părintele Neculai l-a găsit pe Max tot în pat. Și deci vestea părintelui nu i-a făcut nici o plăcere lui Edelstein, fiindcă-l silea să îndrăsnească neînchipuite vitejii: să înfrunte frigul, să înfrunte apa înghețată, să înfrunte hainele reci și să înfrunte peria de dinți. Noroc că într'atătea nenorociri nu-l mai aștepta și schimbarea nasturilor la cămașă pentrucă, din fericire, fiindu-i amândouă cumplit de murdare, avea pricină temeinică să calce chiar acea strașnică poruncire a Ghizelii care-i hotăra : „Să nu umble patru zile la șir cu cămașa, chiar dacă ar trebui să ia din nou pe cea schimbată înainte, ca să răsufle, pricepi?“ Și-apoi pricina cea mai de seamă era că de teama frigului se culcase îmbrăcat cu amândouă.

Călcând deci o poruncă, a călcat-o și pe-a doua, adică apa rece. Iar fiindcă apa rece se amesteca și la peria de dinți, a călcat și porunca a treia. Cu asta numărul păcatelor era încheiat și Ghizela nu mai avea de ce să ofteze a patra oară. Doar dacă i-ar fi fost mai dor de Max, decât de blana de astrahan și de mașina de faianță, ceiace nu era cazul.

De altminteri acum Max nu mai avea chip să-și pue întrebări de bine și de

rău. Părintele Neculai îi lămurise ce rost are mulțimea de săteni clădăriți în ogradă și îl zorea să iasă pe prispă ca să primească mulțumirea obștenilor.

— Mulțumirea? Pentru ce mulțumire? — a întrebat negustorul.

— Pentru sămănătoarea pe care mi-ai dat-o taică, îi lămuri bătrânul, iar vorba lui a sfârșit foarte neplăcut în creierul muiat de mahmureală. Și-a adus aminte pasă-mi-te și nu s'ar fi putut zice că s'a felicitat de dărnicia sa. Din păcate nu mai era de dat înapoi. Foaia de comandă era scrisă și cuvântul „achitat“ își trecuse urma prin zece file.

Astfel fiind, nu simțea nici o plăcere să se înfățișeze înaintea oamenilor și să le primească mulțămă. Nu-i vorbă că nici nu prea știa s'o primească, fiindcă n'o primise niciodată decât sub formă vârtoasă și numărată. De-altminteri păstra în el un fel de stingherire ciudată în fața acestor săteni strânși pumn. Arătau parcă altfel, cu totul decât fiecare în parte, cum se deprinsese a-i vedea prin depozitul lui, unde veneau stânjeniți, umili și înfricați de luciul mașinelor, de creștătura fioroasă a dinților din angrenaje. Aci erau la largul lor. Căciulile pleoștite le semănau cu coperișurile mucedde de paie, ochii mărunți și afundați erau ca ferestruicile cât degetul din pereți, obrazurile ca pământul, zbențările ca obrazurile și mâinile crețe, aspre și scofălcite ca rădăcinile întoarse și ciudate. Insfârșit altă lume căreia degeaba îi înțelegi cuvânt de cuvânt, pentru că îmbinarea vorbelor îți rămâne străină.

Hotărât lucru, Max Edelstein n'avea de ales nici o bucurie din bucuria lor, începând cu aceia că el dădea pe când ei primeau. Va să zică două trepte și încă foarte deosebite, de vreme ce dania lui n'avea nici măcar puțința să-i poarte numele.

Când a ieșit pe ușă în ceardac, părintele Neculai l-a arătat cu mâna întinsă și n'a spus decât :

— Iaca, dumnealui e boierul.

Iar oamenii și-au scos căciulile cu încetineală murmurând cu domoală dar întinsă zarvă.

— Să trăiască !

Noroc că un bătrânel șiret ca vulpea, la fel de alb roșcat în mustața pe oală, la fel de ascuțit în bot și în privirea mică și tare, a mai ciuntit stânjenirea acestor clipe neplăcut de solemne cu o glumă în doi peri :

— Să trăiască și să mai dea, că noi primim.

Max a răsuflet dintr'o dată. De vreme ce auzea glumă de misit și de tocmeală, era la el acasă. A răspuns fulgător.

— Să trăim până mi-ți da și dumneavoastră mie !

Glasul oamenilor a crescut iarăși ca o apă, ca o rugăciune.

— Să dea Dumnezeu... Poate ne-o fi cu noroc sămănătoarea dumitale, C'oane, și-om avea pâne mai multă.

— Mai multă o să aveți în orice caz, fiindcă sămănătoarea asta e ultimul sistem și are să vă facă o mare economie la grâu“, a lămurit negustorul.

„Dar oare, cât samănă ajunge pentru ciori?“ a mustăcit poznașul cel roșcat. Și n răsul ogrăzii pline din care Max nu știa ce să aleagă. Fiindcă nu era deprins cu sfichinelile astea de glumă într'adins a țăranilor. Părintele Neculai s'a înălțat să vorbească silind lumea la tăcere.

A blogoslovit cu vorbe de psalmist, binefacerea omului bun. I-a investmântat fapta în slavă de biblie cu mireazmă de ceară și de busuioc, după care s'a prăvălit cu

urgie asupra vrăjmașilor binelui și frăției, bătând în toți îndemnătorii la neorânduială. Vorbea frumos și însuflețit, fiindcă vorbea cu tot sufletul și cu toată suferința care-i bântuise preoția lui bătrână. Iar oamenii îi întovărășeau toată spusa cu adevăriri sau împotrivire, lăsându-se duși cu toții de apa cea caldă a duhului năvalnic.

Cu toți anii lui înaintați, omul acesta tot își mai îngăduia să vizeze și să nădăjduiască într'o zi mai bună. Ai fi zis chiar auzindu-l că tocmai ziua de mâine este în plinirea lui. Iar sătenii bătrâni — la fel de bătrâni ca și dânsul — îi încuviințau nădejtile ca și când ar fi avut și ei drept la ele.

Priveliștea asta îi era de neînțeles lui Max. Visa și el, negreșit, dar visa neguros, îndepărtat și principal. „Engros“ — cum s'ar zice negustorește. Traiul însă îi era neted, ascuțit, adevărat și precis, ca o desfătare „En detail“.

La oamenii aceștia însă totul se arată dimpotrivă. În zece minute de vorbă, părintele Neculai începuse a zugrăvi limpede, ca o fotografie netremurată icoana satului după zece ori două zeci de ani. Strângea pumn tot ce visase să facă în acest cotlon de oameni, din fundul celor cincizeci de ani de păstorire, să le arate înfățișat înfăptuite prin astă obște, care se închegase în jurul sămănătoarei lui Max Edelstein, cum se închegă laptele în preajma maelei.

Cât de deprins era Max să cântărească oamenii din ochi și să nu se prea înșele, de astă dată n'a mai fost în stare să aibă gânduri limpezi. S'a pomenit odată bucuros de fapta pe care cu câteva minute înainte o socotise risipă necugetată. S'a pomenit bucuros fiindcă repede s'a încălzit și el în făgăduiala acelei priveliști de mâine.

Avea poate și interes să creadă, fiindcă părintele Neculai vorbea de-o obște bogată, cu toate mașinile de lucru, dela sămănătoarea venită „din cer“ până la batoza dorită de toată suflarea și până la tractorul pe care nu-l văzuse nimeni, nici nu-i știa rostul adevărat.

Max n'a avut ușurătatea să-și calculeze cât beneficiu are să-i aducă după atâtea comenzi, darul unei sămănătoare. Dar la acel beneficiu s'a gândit totuși, incredințat, după vechea-i învățătură, că oricâte cusururi or avea satele astea pentru comerț, au un mare bun : odată ce-au învățat calea la un negustor, nu-l mai schimbă chiar dacă au de plătit mai scump.

Totuși se pare că în mintea oamenilor din sat socotelile astea arătau cu mult mai încălcite. Ei nu se avântau după limpezimile părintelui Neculai decât pentru frumusețea lor. Erau în felul lor mulțumitori bătrânului că-și mărturisește încrederea în poporâni Sfinției Sale, ceea ce e un fel de laudă înaltă și mângâitoare.

Cât privesc mașinile, asta era altă socoteală. Știau ei bine că devreme ce s'a găsit un om din toată lumea să dea pe cea dintâi, or să se mai afle ei câțiva să le dăruiască și pe celelalte. Și dacă nu le-or dărui, pagubă n'are să fie fiindcă satul tot nu pricepe folosul mașinii. Și-apoi unde-i mașina pe care spune părintele că a căpătat-o ? Pe o fițuică de hârtie ? Trebuie văzută mai întâi, apoi trebuie pusă la lucru. Și mai întâi trebuie văzută la cine are să lucreze. La Ion Chirvase, care nu seamănă grâu ? La Statn Miron, care samănă coasta de abia urcă plugul cu șase boi pe clin ? La Grigore Ifteni, cel cu lanul curea, de nu încap bine doi boi înjugăți pe latul lui ? Sau la Părintele, care ține și cele douăzeci și șase de fâlcii răzășie, și celelalte optsprezece rămase dela preoteasă, și locul bisericei ? Vasăzică dacă-i vorba să afli cine are nevoie de mașină și cine nu, răspunsul nu-i greu de dat. Apoi atunci să cumpere cei care au nevoie. Doar n'o să-și cumpere batoză Ghiță Tacu, de vreme ce el își poate treera ovăzul în tinda casei, cu melesteul .

(Urmare în n-rul viitor).

P A L I N O D I E

DE

VINTILĂ HORIA

Călărim năuci către zări necunoscute și păstrăm în cute adânci dorul întoarcerii.

I

Răsună clar amurgul prin fluere de jad,
Insângărând pe dealuri ca un păun rănit
Și cad perechi de umbre din turlile de brad,
Impreunând tăcerea cu noaptea ca'ntr'un schit.

Coboară întunerec cărările din pomi
Și trupuri necurate se saltă din nimic :
Fecioare blestemate, heliofobi și gnomi
Cu brațe răsucite și zâmbetul pitic.

II

Cresc iele dintre sălcii și joacă peste ape
Cu pasul fără zgomot trezind tăceri din prund
Și izbutind năvalnic cu brațele să sape
In întunerec falduri și gesturi fără fund.

Le vezi, frumoasă muză, cum tremură în ceață
Și bufnița cum roade lumina 'n ochii ei
Vor dănțui nebune, cuprinse de viață
Ca într'un ritm al nopții necunoscut și greu.

III

Vor clocoti adâncuri în demonul din noi
Și vom privi pe geamul învăluit în vis,
Ne vom trezi besmetici sub stele de noroi,
Cu ochii către dorul în suflete închis

Mă voi desprinde 'n taină din harul omenesc
Și voi pătrunde 'n noapte călare pe-un harac;
Cu palme 'nsângerate voi încerca să cresc
Nemuritor și singur în trupul unui drac.

IV

Sunt eu nebunul negru cu coarnele 'ndoite,
Cu părul creț pe frunte în iedere șirete ?
Ard ochii, frige părul crescut între copite
Și mă încurc în coada plesnită de perete.

Aud un om în mine cum plânge să-i deschid.
Și luna asta albă mă doare ca o cruce...
E frig și besnă aspră ca 'ntr 'un mormânt lichid !...
Și noaptea, ca o lene, așa de 'ncet se duce !...

Aștept în scorburi ude misterul dimineții,
Pândesc, ascuns de vrajă, comorile luminii,
Și mă adun cuminte în faldurile ceții,
Să mângâi aurora când își înalță crinii.

C U M P Ă N Ă

DE
GH. TULEȘ

M'am întors din vis,
Călăuză bună,
Raiul l-am închis
Cu lacăt de lună.

Pază i-am lăsat
Semnul meu de moarte,
Tâlc nedeslegat
Și de spaimă foarte.

Unde să mă 'ndrept
Între zori și seară ?
Gândul stă deștept,
Umbra stă afară.

Strâng în vârf tăceri,
Iau pe mâini lumină
Și pogor spre ieri
Gândul din tulpină.

Și aștept acum
Crainic din poveste,
Șoimul meu de fum
Să-mi aducă veste.

P O E S I I

DE

AUREL CHIRESCU

APE DE SEARĂ

Ce lacrimă să-ți dărui, pustnicie,
Când mă 'mpresori cu vreme și cu vis
Și când mă lași deodată 'nspre vecie
Cu cântecul și sufletul deschis ?

Ce vis să-ți plâng, singurătate sfântă,
Când mă 'nfășori cu abur și cu mit
Și cum să vindec aripa ta frântă
De-atâta sbor înalt, neostenit ?

În mine altoită ca 'ntr'o floare,
În seara asta crești ca niciodată,
Înaltă între ochiul meu și zare
Și 'n toată înălțimea ta, — curată.

* * *

Ce știți voi toate, stelelor surori,
De apa ce vă suie din apus ?
Voi vă iscați — ca focul pe comori —
Neștiutoare, 'n apele de sus.

Și nu simțiți cum boarea mea sihastră
Iși tremură-adierea pân' la voi
Și cum vă poartă umbra ei albastră
Până cădeți cu cerul, înapoi.

Cu-atât ni-i mai aproape depărtarea
In seara asta, stelelor surate,
Cu cât s'aprinde mai curată zarea
Și voi cu cât vă stingeți mai curate

Ne vom purta tristețile 'mpreună
De-aci 'nainte, fără vreun suspin,
Iar eu voi fi, singurătate bună,
Cu tine, mai aproape de destin...

S T I H M I C

Sub cerul rău	In adieri
Destinul tău,	De azi, de ieri
Și sub rea stea	Și 'n tot de-aci
Durerea mea.	Nimicnicii.

Sub ochiu 'nchis	Vezi peste gând,
Tăceri de vis	Suflete blând ?
Și sub avânt	Privești de-aci
Numai pământ.	Peste vecii ?

Din care zări
Ne vin chemări ?
Spre ce țărâm
Să coborîm ?

Ne-or aștepta,
Pe undeva,
Nou cer și stea
Și vom porni,
Lăsând aci
Destinul tău,
Durerea mea.

S T I H T Ă N Ă R

Peste ani teferi și plini
Aleargă, vie, inima de jar.
Ceasul de cremene 'și preface 'n lumini
Vâltorile fulgerate pe-amnar.

Undeva, tulnice înalte adună
Codrii de voinici prin văi, —
Sufletul meu, aci, răsună,
Tinerețe, de clopoței tăi.

Trecerea fiecărui vis
Mi te răsucește 'n sânge ca pe-o cheie,
De-mi aflu tot cerul deschis
Înspre grădini de curcubeie...

Vreun fulger aprins la 'ntâmplare
De-aveți, atunci treceți-l viu, —
Voi, ani de bronz și de soare, —
Prin stihurile pe care le scriu.

U L C I C A

DE

VICTOR PAPILIAN

Șirul automobilelor se opri la intrarea Feleacului. Congresiștii irumpseră din mașini ca din dubele penitenciarelor. Erau sătui de știință și de comunicări; scăpau de discuțiile care mai mult irită decât folosesc și acum doreau bucurii simple, aier proaspăt, care să le curățe simțurile otrăvite de duhul întunecat al muzeelor, și priveliști odihnitoare pentru gândurile reținute în minte, ca'n tranșee, la pândă. Se găseau, adunați laolaltă, antropologi, preistorici și etnografi din lumea întreagă. Și deși veniți să viziteze un sat rămas de civilizație, chiar lângă Cluj, mai puțin îi interesa profitul științific decât orașul adunat ca în cuibar la pieptul dealului, așa Someșului încurcată printre pripoare și coclauri, și toată găteala toamnei turnată prin pâlnia soarelui ca dintr'o butie.

— Que c'est beau... que c'est beau...

O femeie exclamase și glasul ei ciripit punea parcă în mișcare unduirea valurilor de lumină. Imediat se alese o curte de bărbați.

— Regardez la rivière... le parc, la cathédrale...

— Qui est catholique et hongroise... îi luă vorba din gură un congresist, după aspect preot catolic, cu redingotă lungă cât un pardesiu, vestă închisă până în gât și pălărie moale, neagră.

— C'est vous, père Tamburini ?... făcu tânăra femeie nemulțumită că preotul îi stricase contemplarea.

— Oui, miss Arlington, toujours moi...

Intre cei doi congresiști, folklorista engleză și etnograful italian, se produsese, chiar din prima zi a congresului, discordia. Preotul pornise lupta și o continua într'una, așa cum se duce între oameni de știință, elegant în aparență, de fapt o cicăleală mărunță cu pricini și contradicții la fiecare pas. Totul îi despărțea. Cele două discipline, atât de precise și totuși atât de dușmănoase, apoi educația, religia, naționalitatea și rasa chiar. Ea era nordică tip, sportivă cu trupul alungit, musculos și fin, dominat în întregime de ochii albaștri și părul blond; el dimpotrivă, mediteranian îndrăcit, scund, repezit, negru la față, cu uitătura de balaur și capul strâns din lături ca între două tampoane. Dar mai mult ca tot pe preot îl îndârjea frumusețea acestei femei, de care parcă toată lumea putea profita afară de dânsul, reprezentantul școlii catolice din Roma, trimis să impună spiritul, seriozitatea și știința catolică într'un congres laic și, Italian modern, pe deasupra, gata de sfadă pentru prestigiul și interesul țării sale.

— Elle est catholique et hongroise... Non ?

— Elle l'est... mais par notre indulgence

Intervenise acum în discuție un al treilea. Era asistentul Căprioară dela Uni-

versitatea din Cluj. Băgase de seamă manevrele Italianului și se ținea de el neodihnit, gata să-l întâmpine pieptiș când omul o lua razna.

— Oui... Par notre indulgence...

Și începu o întreagă prelegere istorică. Biserica fusese zidită de Sași la sfârșitul secolului al XIV. Catolică la început, apoi pe rând reformată, unitară și din nou irecută catolicilor, pe urmă unitarilor, de la care fusese smulsă cu mari lupte și cumplită vărsare de sânge, după o stăpânire de o sută cincisprezece ani de către soldații lui Carol VI. Fiindcă bisericile catedrale au urmat confesiunea dominantă... Și azi ea ar trebui să fie ortodoxă, dacă, dintr'o mărinimie rău înțeleasă, Românii n'ar fi lăsat-o Maghiarilor catolici...

— Fără politică, domnilor... Cum ne-a fost vorba ?...

Era președintele congrésului, profesorul Cumpătă din București, om foarte politicos cu străinii și mai cu seamă atent cu Românii, pe care-i supraveghea cu grijă, nu care cumva să facă vreo boacăna.

— Venez, miss Arlington, făcu el oferind brațul tinerei congresiste. Il parait que nous aurons d'intéressantes choses à voir.

* * *

Dela cotitura șoselei, printr'o frântură de deal cu buzele roase de se vedeau cioranele stâncilor, ducea drumul la cimitir. Pe o clădire de pământ ca un genunchiu îndoit, un pâlce de pomi răsfirați printre troițe și cruci; apoi, din loc în loc, prăjine subțiri; fuieri de răchită și haraci de plopi, de care atârnau podoabe moarte : ștergare, panglici și năfrâmi, toate sdrențe. Și în vârful dealului o femeie îngenunchiată.

Toate vocile amuțiră.

O femeie la răscrucea dintre cer și vânt ! Umbra morții se lăsa vie peste acești profesioniști ai morții. Splendida lor îngâmfare cărturărească cedase în fața unui simbol banal. Superstiția se insinuase în sufletele lor, superstiția, care pândește de aproape necredința. Vag, se regăseau ghemuiți la adăpostul unei cruci, ei, care cu nepăsare știau săpa morminte și desgropa oseminte. Presimțirea continua să-i pătrundă ca o lumină rece, până'n măduva oaselor. Inscripție pe mormânt, inscripție pe fila de carte... Aceeași deșertăciune ! Și aceeași pedeapsă sau aceeași justiție pentru toți : uitarea... Numele și gândurile lor, azi la preț, vor deveni cândva anonime ca și oasele desgropate și cioburile regăsite, în același morman al materialului documentar.

Tac... făcu resortul unui aparat fotografic.

Părintele Tamburini râse șgomotos, ca de o mare ispravă, arătând aparatul sprijinit pe pânțelece .

— Ha, ha, ha... Interessant costume... authentique bohémien...

Congresiștii pătruseră dintr'odată în cimitir, căci locașul de veci n'avea gard care să oprească, iar drumul se deschidea ca o potcoavă pe toată laturea dealului. Imediat privirile deveniră cercetătoare. Dar cimitirul, în afara sdrențelor atârnate în vârful prăjinilor, n'avea nimic mai de seamă. Morminte noi cu movilele de pământ ca niște căzi răsturnate, și morminte vechi una cu pământul, cruci, troițe...

Femeia se ridicase în picioare. Nu era obișnuită cu orașenii, deși de dimineața până seara sunau goarneau mașinilor, iar Felecanii cum da în răsărit ziua, tot la oraș scoborau. Nu se dumirea mai ales ce căutau acești domni și doamne cu graiu străin și priviri iscoditoare, abătuți din șosea în cimitirul lor

— Ce faci dumneata acolo, femcie ? o întrebă președintele .

— Ia, cele de lipsă... și rămase nemișcată.

— Și care sunt cele de lipsă ?

Femeia nu mai voi să răspundă. Văzuse un aparat fotografic îndreptat asupra-i. Zadarnic insistă președintele.

— Uite, femeie, domnii ăștia au venit din mari depărtări să cunoască satul, obiceiurile Dumneavoastră...

Femeia căta la ei cu o privire ștearsă. O obosea mulțimea, o prostea parcă mândrețea hainelor și vorba străină, și o necăjeau mai ales aparatele fotografice de care nu putea scăpa ori unde își îndrepta capul.

Congresiștii făcuseră cerc împrejurul ei, care mai de care mai curioși să-i cerceteze îmbrăcămintea, forma capului, culoarea ochilor. Președintele găsisse prilej să facă o demonstrație. Știa că în partea locului sunt obiceiuri interesante și fără îndoială căzuse peste un caz bun, peste această femeie pe jumătate sălbatică, dela care putea afla de-a-dreptul, nu prin intermediul culegătorilor de folklor, care complectează și explică. Dar femeia se menținea în muțenia ei.

— Dites lui qu'elle est sorcière... aruncă o vorbă Tamburini și președintele insinuarea.

— Auzi ce spune domnul, că ești vrăjitoare...

Atunci chipul ei moale și lăbărțat se adună și parcă nu mai era nici așa de bătrână și nici așa de proastă. Ținea cu amândouă mâinile o ulcică lângă piept, ca pe un obiect scump, și vorbea răspicat fără să mai țină seamă de toată boierimea adunată împrejurul ei.

— Eu nu-s vrăjitoare, dar dau pământului ce i se cuvine...

Președintele traduse în limbi străine. Femeia continua curajos să-și apere numele cel bun. Auzi ocară ?... Ea vrăjitoare !...

— Și pământul, ca și cerul, tot podoaba lui Dumnezeu este și tot spre folosința omului a fost făcut... Oare cum ? Oasele copilului să fi ajuns lucruri de scârbă, iar cele ale părinților unelte de vrajă?...

Și clătinând din cap :

— Nu, domnule... Oasele grăiesc și ele, chiar dacă s'au fărâmițat în praf și cenușă. Dar ca să le auzi glasul va să le cunoști rânduiala...

— Și care-i rânduiala ?

— Să stropești mormintele cu vin — sângele Domnului — și cu aiazmă — lacrimile Sfintei Maici... Atunci pământul se afânează, ajunge ușor ca puful, și când te pleci deasupra-i auzi glasurile ce vin dinăuntru... cele de-acum, și cele de demult...

* * *

Casa femeii se găsea pe un pod de pământ scos ca un picior de melc de sub coașa dealului. Cărturarii ajunseră aici coborînd priporul de-a-lungul unui drum de oare, printre livezi și grădini, fără să întâlnească țipenie de om. Tot timpul discutaseră cum trebuia încadrată practica descoperită. Superstiție ? Magie ? Datină ? Tamburini găsea o oarecare analogie cu o anumită legendă a Eschimoșilor. Și la acești sălbatici, prin ajutorul unei poțiuni magice, sufletul mortului putea hoinări departe de groapă, să asculte vorba rudelor și chiar să se lupte cu dușmanii lui din viață.

În poarta locuinței îi întâmpină gospodarul, care auzise sgomot neobișnuit de voci dinspre dealul cimitirului și ieșise să vadă ce era. Cărturarii căzură ca muștele în ograda omului, întunecându-i toată lumina. Aparatele fotografice, blocurile de

schife, carnetele de note intrară în funcțiune. Tamburini în special, radiind de fericire, nota de zor și la fiecare pas, altă fotografie.

În curte, nici coteț, nici magazie de bucate. O groapă oarbă, un soi de bordeiu, lângă casă, unde sub o strașină de lemn, acoperită cu pământ, se găsea aprovizionarea de iarnă : cartofi, napi, sfeclă. Și încolo pământul bătătorit. Nici floare, nici verdeață. Casa era de lemn. Se vedeau tălpile de gorun descojit și pe ele, stâlpii ce sprijineau streășina, lucrați cu barda, apoi păreții de bârne, fereastra cu gratin de lemn și ușa grea ca de biserică, dar soundă ca să intri plecat.

În Tamburini izbucnise pasiunea cercetătorului. Era fără înfrânare la știință. Nesățios, voia să afle mai mult ca oricare. Mereu lângă asistentul Căprioară, îl puneă să-i traducă tot ceea ce spunea economul. Apoi trecu la examinarea casei. Ciocănea fiecare piesă, o privea cu ochi lacomi — parcă s'o fure — cerceta construcția, felul lucrului, natura materialului și apoi nota. De pe prispă intrară într'o cameră mică, tinda, ocupată aproape în întregime de cuptorul de pâine. Dar lucru curios, în tindă o a doua ușă în păretele dinapoi.

— Asta-i pentru Chintoși, explică Românul.

Și fiindcă nici Căprioară nu știa ce este, Românul se așeză pe povestit. În vremurile vechi veneau Chintoșii, un fel de Tătari, înarmați până'n dinți, de furau, jefuiau, și batjocoreau femeile și fetele. Atunci, în timp ce omul le aținea calea luptându-se, fetele și femeile fugeau pe ușa dinapoi.

Căprioară traduse lui Tamburini povestea. Asta însă nu-l interesă pe preot. Era sceptic în tot ceea ce n'avea însemnare materială.

— Tot aici, continuă Românul, s'a ascuns bunicul meu urmărit de Unguri, pe vremea lui Iancu...

— Ce spui?... făcu asistentul și, mândru tălmăci lui Tamburini.

Preotul clătină capul cu neîncredere. Ca și cum Ungurii n'ar fi putut descoperi un procedeu atât de simplu.

Țăranul înțelese numai după chip vorba străinului.

— Așa a pierit fiu-meu în revoluția din 1918. O seamă de Secui l-au fugărit prin ogradă, iar ceilalți l-au așteptat la ușa dinapoi și l-au pușcat...

Și înjurând :

— Că eu nu mă înapoiasem de pe frontul talian...

Tamburini întrebă iute :

— Qu'est-ce qu'il dit du front italien ?

Asistentul îi traduse tragica poveste.

— Bah... făcu preotul. De nouveau ces histoires patriotiques...

Căprioară ar fi vrut să răspundă, când din odaia vecină se auzi ceartă mare. Numai decât trecură dincolo. Era o odaie destul de încăpătoare, socotită după câtă lume intrase în ea. Și destul de înstărită pentru sărăcia din curte. Avea un pat cu saltele până'n tavan, două lavițe acoperite cu lăicere, pe părete candelă și iconă, iar lângă ușă cuptorul de încălzit.

Cearta pornise dela femeie. Miss Arlington dorise o ulcică, iar președintele galant i-o oferise ca și când ar fi fost a lui. Dar spre surprinderea generală femeia se împotrivi.

— Ascultă, femeie, spuse președintele, nu vezi că ți-e casa plină de ulcele...

Și într'adevăr, de cele patru grinzi ale podului erau atârinate tot felul de oale, iar polițele de deasupra lavițelor erau tixite de ulcele și câni.

— Vous ne savez pas procéder, făcu cu suficiență Tamburini, care pricepuse scena și din spatele femeii le făcea semne să dea ceva.

— Ți-o cumpărăm, femeie....

— Nu-i de vânzare.

Președintele simți o rușine parcă pe întregul neam românesc.

— Iți dau o sută de lei.

Femeia acoperi ulcica cu șorțul.

— Două sute.

— ...

— Trei sute.

— Laissons la... făcu miss Arlington, îndreptându-se spre ușă.

Și întreg cortegiul o urmă afară. În curte Tamburini se apropie de savanta engleză și la ureche îi șopti :

— Miss Arlington, désirez-vous encore cet objet ?

— Oui, făcu din toată inima Englezoaica.

Era în răspunsul ei și bucuria copilăroasă de a poseda pentru colecție acest obiect, dar și oarecare îndârjire. Nu putea admite să i se reziste. Cortegiul se îndepărtă. Alte case, alte obiceiuri. Interesul congresistilor creștea. Numai miss Arlington era tristă. Ii rămăsese inima la ulcica femeii, în care ea descoperise interesante motive preistorice.

În sufletul lui Tamburini izbucnise un nou soi de vanitate. Să dovedească iscusință și mai ales să facă pe placul frumoasei Englezoaice. Toată trebuința de dragoste, reținută în năduful castității, încerca în chipul acesta simplu al unui omagiu să se descarce. Când congresiștii se duseră să viziteze școala, el se întoarse singur la locuința femeii. Omul era în băătătură. Tamburini îi făcu semn să se apropie, apoi scoase o piesă de o sută lei. Pe mutește se înțelesesă și încheiară târgul. Omul îi făcu semn să facă un ocol și să aștepte la ușa dinapoi, apoi intră în casă și după puțin timp se întoarse cu cana.

! * * *

Întreg congresul se întorcea pe șosea la mașini. Terminaseră de vizitat satul și tot ce era mai interesant ca arheologie, antropologie și preistorie. Toată lumea era veselă. Unul singur era trist. Asistentul Căprioară. Fusese învins de Tamburini.

— Il faut savoir procéder... se grozăvea preotul în pofida asistentului. J'ai su utiliser la seconde porte de l'historique „tinda“.

Zadarnic povestise Căprioară toate întâmplările eroice, toate pildele de jertfă legate de biata tindă cu două uși a celei mai păcătoase case de țară, zadarnic făcuse din țăran-un erou. Eroul lui fusese cumpărat, tinda istorică spurcată.

Dar când să se urce în mașină, niște țipete cumplite se auziră țiuind de sus din culmea dealului. De-acolo, o femeie cobora în goană, cu mâinile ridicate, strigând parcă în ajutor satul întreg, ca și cum ar fi luat foc casa. Cu toții înțelesesă. Femeia descoperise furtul.

— Vite... En voitures... comandă Tamburini.

— Non... făcu miss Arlington .

Tot orgoliul ei național se opunea unui atare procedeu. Era vizată în această luptă și nu putea fugi.

— Hoșilor... hoșilor...

Acum se vedea femeia schimonosită la față de ură, cu năframa căzută, părul despletit, gata să lovească, să muște, să sgârie.

— Oprește, femeie... făcu președintele .

Dar femeia, cu un gest sălbatic, smulse cana din mâna Englezoaicei.

— S'o dai înapoi, că de nu pun jandarmii...

— Pune.

Președintele se repezi, gata să lovească și el. Atunci interveni Tamburini. Era calm, blajin, binevoitor. Adresându-se femeii, o bătu binișor pe umăr și începu să-i vorbească. Așa de frumos vorbea, graiul lui atâta dulceață avea, încât femeia începu să se îmblânzească. Toată lumea fu curioasă să vadă sfârșitul. Câtă magie avea omul ăsta în vorba lui, dacă cu o limbă necunoscută putuse domoli pornirea de fiară a femeii. Pe nesimțite se prinse și Căprioară în vorbă, traducând cele spuse de Tamburini.

— Uite, femeie, doamna asta așa de tânără a avut un copil care i-a murit... Și nici părinți nu mai are. E singură în viață... și e străină, din cealaltă parte a lumii... Dorește să facă rânduiala pământului acolo, la ea... De ce nu-i dai ulcica ? Și ea vrea să stropească mormintele cu vin — Sângele Domnului — și cu aiasmă — lacrimile sfintei Fecioare...

Și atunci, sub vorba sfântă a lui Tamburini, se petrecu minunea. Femeia își îndreptă năframa pe cap, chipul i se posomorî și din nou deveni țărâna simplă și nepăsătoare. Apoi, fără nici o vorbă, întinse ulcica frumoasei Englezoaice.

* * *

— Ești tristă, miss Arlington ?

— Nu... Dar mă gândesc... Mă gândesc la întâmplarea de azi.

— Cât sentimentalism, miss Arlington, la un om de știință.

— Un om de știință are datoria să interpreteze cinstit orice fapt de observație.

Azi am suferit o înfrângere și am repurtat o victorie.

— Exagerați.

— Și mai mult... am învățat ceva nou.

— Dela sălbaticii mei compatrioți, care aud glasul oaselor și al mormintelor...

— Da. Iată că și noi desgropăm morminte și studiem oase... dar nouă ele nu ne șoptesc nimic...

— De bună seamă... altcum am greși profund. Pentru noi mormintele și oasele sunt niște semne ale unui cifru întocmit de un necunoscut destin...

— Nu... Deasupra faptelor istorice stăruie ceva permanent, un fapt într'adevăr preistoric. Acel spirit din toate timpurile, care, din sufletul de femeie, trece, prin oasele mormintelor, din nou în suflet de femeie.

— Suntem în plină poezie...

— Ca să audă aceste glasuri... poate sunt cele ale Ioanei d'Arc... ea are nevoie de o ulcică, de puțin vin și de apă sfântă. Pe când noi, pentru scopurile noastre, nu pregetăm la nici un mijloc

— Știința are comandamentele ei...

— Căci am furat, am corupt și, mai rău ca tot, am înșelat... Am înșelat folosind pe Dumnezeu, și am înșelat folosind conceptul sacru al maternității... Iată de ce, domnule președinte, dacă am fost învinsă ca om de știință, am fost victorioasă ca femeie....

P O E Z I I

DE

VLAICU BARNĂ

N O R U L

Val fumuriu în mărele cerești
Prin bolțile de-azur te 'nalți, te pierzi și crești.
Te poartă vântul : steag, peste adâncuri,
Te 'mprăștie seninul mereu, în câte rânduri !
Ești valul fumuriu și val ușor, te pierzi...
Pământul doar cu trena de umbră îl desmierzi.

P R I N A N I

Prin ani cresc pădurea
Prin anii mei, mai mult...
Pun la pământ urechea
Și inima-i ascult.

Urzite ramuri verzi
Pe soclii de tulpine
Vor să ajungă cerul,
Luceferi să închine.

Frunzarul putred e
Cu toamnele cernut...
Prin ani cresc pădurea
Și anii s'au pierdut.

COLINDA

Străjue în țară, noaptea,
Găinușa sus pe cer.
Prin împărății de somn
Lerui Doamne, lerui ler.

Rodul toamnelor ni-l stoarce
Teascaul marelui Vier.
Vinul vieții — din belșug..
Lerui Doamne, lerui ler.

Cocostârcul lunii sboară
Somnoros prin asprul ger,
Penele de-argint — risipă,
Lerui Doamne, lerui ler.

Hărăzit atâtor turme
Pruncul fânului — oier,
Joacă 'n palme dalb luceafăr
Lerui Doamne, lerui ler.

B O T E Z

DE

B. C L E M E N Ț A

Se turbură tăcerea ca o apă....

Involburări de glas se iscă 'n noapte
Și tremură 'n trei plopi din poartă, frunza.

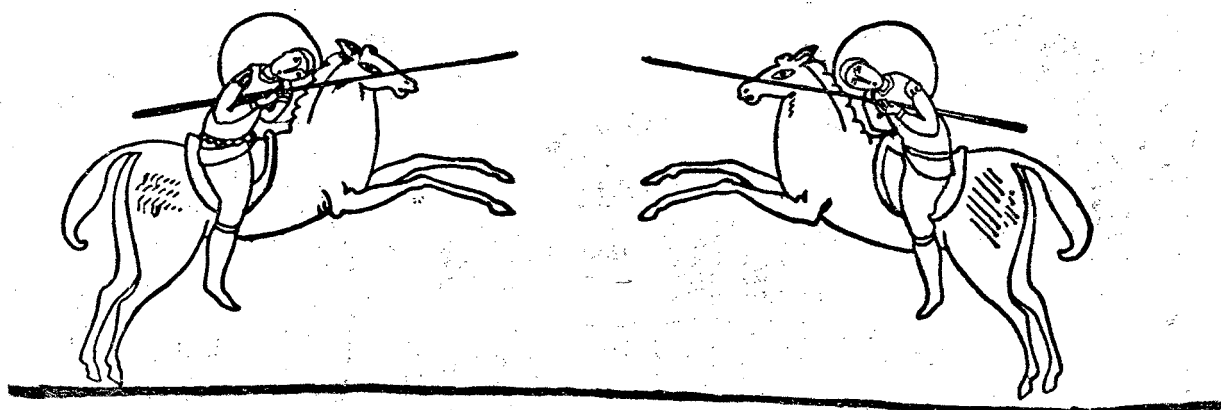
Ciocnind, în chiote, ulcele
Imbie strașnic băutura.
De tropote, în sârbe, bufnește bătătura.

Cu cobze și lăute iese 'nainte vieții tot norodul,
Că astăzi, robul Domnului, Ion,
A răsărit din veac cu fruntea 'n humă.

Desfundă butia cu rubiniu, băete,
Aprindeți focurile stinse 'n vetre
Ciosvârți de miel să pârpaliiți în jar,
Când sufletului punem piatră de hotar...

Azi s'a 'nchinat Troiței un suflet nou, cumetre.

P O E S I I

DE

GEORGE A. PETRE

SUB ZIDUL NOPTII

Și întunericul e vechiu.
Nici-un soare nou nu crește pe zare
De propriu-i pas omul tresare
Și cuvântul : glod în urechi.

Nu svonește țipenie prin apropiere
Și departe n'am glas.
Umbra mea calcă pe lut de tăcere
Ca minutarul pe ceas.

Intind mâinile și noaptea de piatră
Incercuește obor de zid.
Năluci de fiară câinele-gând latră
Și rânduri de porți se 'nchid.

Visul prăbușește zbor orb în viduri
După ierburi de leac.
Cine m'a'ncuiat aici, între ziduri,
Și-a asvârlit cheia 'n veac ?

INTR'O SEARĂ DE IARNĂ

De când aștept, cu sufletul pus masă,
Cu capul de veghe greu :
Intr'o seară cu zăpadă lucioasă
Să-mi bată 'n geam Dumnezeu.

Aș deschide ușa, cum făceam odinioară
Când tata venea din sat,
Să intre scuturând cismele-afară
De omăt înghețat.

Să zică : Inghiață suflarea 'n jivine
Și luceafărul de pe cer
Și gândul să-i fie cald pentru mine,
Frecându-și mâinile de ger.

În noaptea aceea cu tăceri degerate
Pe 'nzăpezite câmpii,
Aș aprinde la cruce de drumuri înghețate
Focuri ciobănești de bucurii.

OBOSEALĂ DE TOAMNĂ

Ploaia calcă frunze bolnave de gripă
Și eu aș dori să cânt.
Visul tremură cu capul sub aripă
Pe ramul lovit de vânt.

Știu că zările s'au mistuit zgură
Și nu mai aprind ecou.
Cântecul mi-ar muri glod în gură
Fără sfârșit nou.

Mă plouă liniști seci de răsuflet
Ca'ntr'un amurg de veci.
Dar tu-mi treci uneori prin suflet
Cu pași desculți și reci.

Dar florile 'n vis și-au dat duhul
Și păsările triste l-au dus.
Te-aș căuta iar, și-i orb văzduhul
De răsărit și de apus.

PAȘI ÎN SUFLET

Cu zarea strânsă 'n mine ghem de lână,
Te-aștept și nu știu de când.
Păsările târăsc umbre prin țărână
Și oamenii ciobote de gând.

Poate mi-ai dat binețe, trecând înainte,
Și eu săpam în vis.
Drumul fugea și nu mi-am adus aminte
În care veac te-am ucis.

Astăzi nu-mi poate nimeni spune
De unde trebuie să vii.
Cimitirul întoarce ogoare de cărbune
Și leagănă rod pe câmpii.

Stăruie peste plaiuri tainic răsuflăt
Cu foșnet de pași mulți,
De parcă mi-ar cutreera prin suflet
Picioarul tău desculț.

Cum calcă oamenii, cu soarele 'n spate
Prin praful ars ca un scrum,
Pe umbrele arborilor culcate
De-a curmezișul în drum.

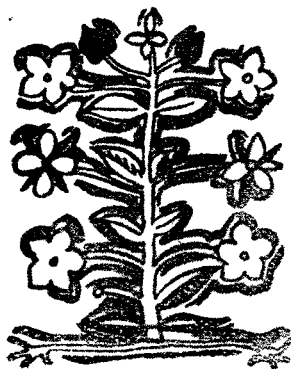
SUB NINSOARE

Cade cernerea moale de zăpadă
Și-mi acopere dâra de mers.
Pasul ce-l tipăresc acum pe stradă
Mâine va fi șters.

Vei căuta urma-mi svântată de soare
Ori eu pasul tău mic.
Cuprinsul va fi spoit de ninsoare
Și nu vom găsi nimic.

Drumurile ce ne 'ntind brațe deschise
Vor pieri sub mușini,
Troenite de albele noastre vise
Scuturate din înălțimi.

Vom simți doară atingerea lor rece
Pe frunte, pe gene, pe obraz.
Și totul atunci se va petrece
Ca 'n ninsoarea de azi...

C R O N I C I

I D E I, O A M E N I, F A P T E

ANGHEL DEMETRIESCU

„Fundafia pentru Literatura și Arta Regele Carol “ ne pune la dispoziție prin străduințele camaradului nostru, d. *Ovidiu Papadima*, opera unui uitat: *Anghel Demetrescu*. Nu putem lăuda îndeajuns această inițiativă, pe cât de nobilă pe atât de folositoare pentru cultura noastră. Generația tânără are prilejul să cunoască o figură remarcabilă a scrisului românesc, rămasă totuși pe dinafară.

Anghel Demetrescu și-a risipit opera prin diferite reviste și ziare ale vremii, dar n'a apucat să și-o strângă în paginile ocrotitoare ale unei cărți care să-l consacre posterității. Astfel, cărturarul admirat și umărit cu interes de contemporanii săi, a trecut în uitare, împlinind un destin nedrept pentru o activitate de o netăgăduită însemnatate.

Prezența lui s'a produs în ultimele decenii ale veacului trecut, dar cu tot spiritul avansat de-atunci, care depășise cu mult linia unei evoluții normale, pentru anumite însușiri personale, Anghel Demetrescu trebuie privit ca un singuratic. Formația lui intelectuală cât și îndrăzneala lucrurilor ce-l preocupau, îl apropie oarecum de vremea noastră și totuși, anticipația lui *Maioreșcu* într'un domeniu inedit pentru cultura românească a putut să anuleze în mare măsură ecoul silințelor sale. Nenorocul l-a așezat între două epoci și tocmai în zona cea mai dificilă unei afirmări de durată. Altfel, Anghel Demetrescu ar fi avut altă încadrare și alt rost în literatura noastră. Ne întemeiem această judecată pe argumentul serios ce-l aduce valoarea operei lăsate, în al cărei conținut și expresie se poate identifica ușor o înaltă vocație și un spirit profund orientat într'o lume de subtile preocupări.

Anghel Demetrescu a fost, într'adevăr, un om de gândire și erudiție și a fost mai ales o pasiune arzătoare închinată frumosului. Sânt trei distincții care definesc personalitatea sa, valabile pentru orice epocă, dar cu atât mai

impresionant pentru noi, cu cât el le-a întrunit într'o vreme nu tocmai proprie. Anghel Demetrescu a gândit despre artă și a căutat să pătrundă în tainele ei, după ce se familiarizase prin arătările altora. Era pentru el o nevoie de echilibru sufletesc și de ordonare a vieții.

În artă vedea o adevărată religie care trebuie cultivată pentru a se ajunge la desăvârșirea omului. Deci, pe lângă valoarea ei intrinsecă, îi acorda și un rol educativ, punând-o la temelia formării caracterului. Sentimentul frumosului și al ordinei definite în plan superior, îi impuneau idealul omului de caracter, ca singura valoare ce se poate încadra în lumea ideilor sale de simetrie și armonie. În slujba omului stau două înalte creații: arta și politica. Prima sensibilizează sufletul și-l înscrie într'o sferă de măreață trăire, iar cea de-a doua îl introduce pe căile vieții, punându-i la dispoziție toate datele de cunoaștere. E o concepție după care și-a dirijat gândirea și a fixat sensurile activității sale, pe temelii de un raționament admirabil.

În latura estetică, Anghel Demetrescu a fost covârșit de influența lui *Taine*, pentru care mărturisește cea mai caldă admirație. Dela el caută să-și lămurească geneza operei de artă și factorii determinanți ai creației, însușindu-și și principiul de ierarhie al marelui gânditor francez. Folosește criteriile lui *Taine* în judecata valorilor estetice, aplicându-le cu rară meticulozitate, și este un discipol fidel al lui *Maioreșcu*. În studiul „*Obiectul artei în general*“, reproduce aidoma teoriile prin care criticul junimist delimitează sfera artelor, fixându-i caracterele dominante. Acelaș plan de discuție, acelaș punct de plecare, aceiași năzuință în a demonstra caracterul permanent și general al frumosului în contrast cu adevărul științific supus schimbărilor, temă desbătută magistral de *Maioreșcu* în faimoasele studii: *Condițiunea materială și condițiunea ideală a poeziei*.

Cu toată lipsa de originalitate în atacarea unor probleme care abia ajunseseră la un punct de clarificare, Anghel Demetriescu dovedește un spirit de adâncă familiaritate prin modul în care își ordonează cunoștințele și propriile sale idei. Astfel, după ce definește opera de artă cu toate atributele ei, caută să arate că ea nu poate fi o copie a naturii, că se inspiră numai din ceea ce este etern, de unde și puterea ei de rezistență, și stabilește o ierarhie după spațiul în care s'a produs și pe care a isbit să-l acopere. În felul acesta avem arta perioadelor mici, arta epocilor și arta care reproduce pentru vecie sufletul unei națiuni.

Evident, este punctul de vedere taine-ist, dar intrat în convingerile autorului nostru, și susținut cu mijloace proprii și cu o înaltă putere de argumentare. Studiul acesta e o admirabilă pledoarie pentru frumos și o deosebită înțelegere a lumii superioare căreia îi aparține. Numai simpla meditație în jurul subiectului și dispoziția creată pentru pătrunderea lui, și-ar fi deajuns ca să justifice un cuvânt de omagiu pentru cel ce s'a arătat animat de o atât de nobilă preocupare.

Studiile sale de estetică sânt numeroase și cuprinzătoare de teme largi. Fiecare aduce o serie de gânduri care pot rămâne în picioare și azi. Poezia e definită ca o artă totalitară, în a cărei componentă intră elementele esențiale ale celorlalte creațiuni, de unde ajunge la concluzia superiorității ei. Poetului îi acordă o considerație supremă, recunoscând în el, după clasică înțelegere, o înzestrare excepțională, pe care o lămurăște cum nu se poate mai just: „poet nu este și nu poate fi decât acela care, pe lângă facultatea de a produce imagini frumoase sau de a simți emoțiuni superioare, mai are și darul de a comunica ideile, imaginile și simțimintele sale“. Sânt toate însușirile psihologice cu funcțiunile lor și secretul meșteșugului prin care se definește poetul autentic.

Anghel Demetriescu e preocupat de problemele și noțiunile fundamentale ale esteticii, dar nu ocolește nici detaliile și subtilitățile. Domeniul e prea vast, într'adevăr; spiritul lui, însă, îl stăpânește cu deplină siguranță și pricepere. Iată subiectele consacrate acestei laturi, — din a căror simplă formulare se poate vedea ușor spre ce înălțimi merg predilecțiile sale: „Obiectul artei în general“, „Poezia, raporturile ei cu celelalte arte“, „Poezia și proza, raporturile dintre ele“, „Poezia dramatică“, „Isvoarele inspirației poetice“, „Poetul“ și „Poetul și timpul său“. Fiecare reprezintă erudiție serioasă, sistemă și pasiune pentru frumos. Anghel Demetriescu, întru exemplificarea susținerilor se folosește de operele marilor creatori de artă, mai mult decât oricare autor român, dovedind o

profundă cunoaștere a literaturii universale. E tocmai unul din aspectele care dau temeinicie studiilor amintite și justifică datura doctrinară a activității sale.

Cu privire la literatura română, pe lângă modelele de care se servește, aduce și câteva studii critice. O analiză exagerată ca dezvoltare și aprecieri, e închinată poetului *Alexandru Z. Sihleanu*, iar alta cu un conținut și mai larg încearcă să dea o pătrundere a operei lui *Eminescu*. Aici Anghel Dumetriescu greșește dela început până la sfârșit. Recunoaște talentul marelui poet, dar, bazat pe considerațiuni de cele mai multe ori false, refuză să-i valorifice opera. Nu judecă poezia lui *Eminescu* în partea ei genială. Stăruiește cu supărătoare persistență asupra strofelor din epoca cea mai tânără și trage concluzii din niște confruntări istorice unde greșala nu e a poetului ci a celui care-l judecă. Anghel Demetriescu încearcă și ironii pe seama lui *Eminescu*, ironii care iau aspectul unor mici răutăți, îl socotește un profitor al discuțiilor dela „Junimea“ și al atmosferei create în jurul cencului ieșean și nu-și poate lămuri cum de s'a putut naște o admirație unanimă pentru autorul „Luceafărului“ în vreme ce un *Văcărescu*, un *Alecsandri*, un *Bolintineanu*, un *Sihleanu*, sânt neglijați.

E de neînțeles această lipsă de înțelegere la un om de atâta gust și rafinament cum era Anghel Demetriescu. Interpretările lui sânt absolut greșite și uneori adevărate naivități, cum e cazul cu „Epigonii“, unde repetă punctul de vedere al lui *Dobrogeanu Gherea* într'un chip și mai exagerat, sau cu „Doina“ căreia îi arată o considerație cu totul bizară.

Rămâi uimit, după ce ai parcurs aceste pagini, cum de a fost posibilă atâta eroare pentru un spirit de o rară formație intelectuală, pentru cineva deprins cu valorile estetice, de a căror admirație se arătase subjugat. La ce i-a mai servit toată erudiția și toată osteneala lui închinată operelor frumoase, când acolo unde trebuia să găsească piatra de temelie a susținerilor sale n'a putut afla aproape nimic?

Aici e cea mai gravă lipsă a operei lui Anghel Demetriescu și e păcat că a prilejuit-o, fiindcă altfel mersese pe un drum pe cât de unitar pe atât de bine organizat ca judecată și gust.

Ultima parte a scrierilor sale, cuprinde o serie de portrete de oratori și oameni politici, — figuri din timpul său care au participat la viața publică a României. Sânt adevărate studii de serioasă pătrundere a fiecărei personalități, în care pe lângă conturul expresiei totale, subiectul e prins în cadrul împrejurărilor, cu modul specific în care s'a produs. Fiecare se profilează cu toate amănuntele pe fondul epo-

ci, fixat în proporțiile pe care i le acordă simpatia autorului. *Mihail Kogălniceanu, Titu Maiorescu, Barbu Katargiu sau Take Ionescu* sânt înfățișați în linile lor uriașe, cu marile elanuri care i-au dominat, cu înfăptuirile și tăriile lor. Mai reținut vorbește despre *I. C. Brătianu*, fără însă a trece sub uitare meritele marelui bărbat de stat. Dar studiul care poate servi ca model al genului, este acela în care face portretul lui *N. Fleva*. Aici e pusă la contribuție toată inteligența autorului, într'o prezentare cu aspect de pamflet când ironic, când incisiv ca un tăiuș de spadă, când argumentat solid după criteriile cu care ne obicinuisem în operele sale de doctrină. Fleva e un subiect care-i prilejuește lui Anghel Demetrescu subtile analize psihologice, incursiuni în istorie și în literatură, admirația farsei și a defectului alături de o usurătoare pălmuire a ceea ce constituie viciul și destrăbălarea publică.

Eroul său nu e un tip reprezentativ, este numai „tribunul“ *N. Fleva*, luat ca prezență unică și desăvârșit în liniile sale de caricatură.

Articolele acestea de energie și vigoare, sânt compozițiile în care se vede spiritul clasic al celui care le-a făurit, cu accentul ciceronian care le dă un echilibru și o prestanță de statornică măreție. Ultima scriere, „*Boerimea românească*“, redusă ca proporții, este expresia întreagă a concepției sale conservatoriste. Din toată opera lui Anghel Demetrescu rezultă într'adevăr o prețuire caldă a permanențelor românești, o dispoziție de contemplare a trecutului, dar aici ne dă, prin omagiul adus boerimii, păstrătoare de tradiție, o cale sigură de trăire în duhul istoriei noastre. Conservatorismul acesta care nu are nimic romantic în sine, e nota care definește, în ultimă înțelegere, toate preocupările și atitudinile lui Anghel Demetrescu. De-aici cultul valorilor eterne, pasiunea pentru artă, de-aici interesul și dragostea

ce-o poartă trecutului românesc și poziția de ostilitate cu care întâmpină tendințele de democratizare și orice încercare de a abandona linia istorică a manifestărilor noastre. Cărturar de elită, suflet de alese vibrații și înalte inspirații, Anghel Demetrescu a întrupat în sine tăria unui caracter de rasă. E într'adevăr o figură nu numai interesantă prin ceea ce a produs, dar de o distincție care-i dă dreptul să ocupe locul în care-l așează această târzie reabilitare.

Meritul de a fi adus o reparație atât de dreaptă, este al d-lui Ovidiu Papadima. Tânărul acesta cu o activitate atât de bogată în domeniul criticii literare, a dus dincolo de așteptări generoasa inițiativă a „Fundăției Regele Carol II“.

Studiul cu care deschide volumul este mai mult decât o prezentare, o analiză de amănunt a omului și a creației sale, plină de lămuriri și date în legătură cu izvoarele și corelațiile pe care le necesită o operă ținută atât de mult sub tăcere.

Materialul l-a rânduit după planul cel mai potrivit pentru o înțelegere cât mai justă și a preocupărilor și a personalității autorului. Lucrul acesta nu e nici simplu nici ușor, când studiile avute la îndemână erau întâmplătoare și fără niciun fel de indicație în ceea ce privește discernământul și preferința ce i se cuvenea fiecăruia. Ovidiu Papadima se valorifică în istoria literară cu aceeași înaltă pricepere care l-a consacrat activității critice.

Cartea atât de masivă, cu eticheta pe margine: „*Scriitorii români uitați*“, — e un act de pioasă înțelegere făcut în serviciul literaturii, prin care Anghel Demetrescu își capătă rostul la care-l îndreptătesc meritele și entuziasmul său pentru frumusețile nepieritoare.

PAN. M. VIZIRESCU

C R O N I C A L I T E R A R Ă

D. CARACOSTEA: PROLEGOMENA ARGHEZIANA. — Profesorul D. Caracostea are o situație singulară în cultura noastră de astăzi. Dovedind o hotărâtă și intimă participare la fenomenul românesc literar tocmai într'una din cele mai caracteristice epoci ale lui de criză și de prefaceri — aceea dintre anii 1908—12, anii de ciocniri între modernism și sămănătorism, — d-l Caracostea se retrage apoi tot atât de hotărât din vâlmășagul actualității scrisului. După anii sterili ai războiului, în scurt timp, d-sa ajunge în unul din cele mai liniștite dar și cele mai copleșite cu răspunderi posturi de observație a scrisului românesc: catedra de istoria lite-

raturii noastre moderne la Universitatea din București. Tânăr, — d-l Caracostea apără temerar și lămurăște cu fineță, modernismul nostru ce se căuta atunci pe sine însuși. În plină maturitate azi, — profesorul Caracostea dă cercetări masive despre opera lui Eminescu și balada poporană românească. Firește că după aceste premise, incizia necruțătoare pe care o încearcă de curând în poezia d-lui Arghezi, — cu tot răspasul prudent de timp care a fost astfel așezat dela ultimele mari svăcniri ale polemicii pro și contra arghezianismului și până la rostirea d-sale, cu toată exemplara seninătate și rigoare de metodă prin care se impune cerce-

tarea critică a d-lui Caracostea, — ea poate apare logic ca o surpriză.

Să ne gândim însă că dacă odinioară d-l Caracostea a apărut printre entuziaștii înțelegători ai modernismului, a fost ca prieten în gânduri și bucurii literare, ca apărător chiar, al celui nedreptățit de atunci, fiindcă era considerat ca modernist numai din pricina mișcării vii și complexe a limbajului său; al celui mare nedreptățit de astăzi, fiindcă este văzut așa cum e în realitate și a fost totdeauna, un clasic în ceea ce privește echilibrul sufleteșc al său și al creației sale atât în concepția cât și în materialul ei de viață,—și asta nu e la modă astăzi: *Gala Galaction*. Dacă ne vom aminti și că, nu mult după aceasta d-l Caracostea a căutat să surprindă într'o amplă cercetare liniile interioare ale literaturii d-lui Brătescu Voinești, ne vom fi lămurit destul în ceea ce privește echilibrele adânci și personale cari persistau în modernismul d-lui Caracostea. Iar dacă voi accentua — ca unul dintre aceia cari au avut puțința de a lucra în acel laborator de cercetări literare care e Seminarul d-sale universitar — permanenta curiozitate, înțelegătoare, îndreptată către cele mai noi și mai îndrăznețe frământări ale actualității, care l-a definit totdeauna pe profesorul D. Caracostea, cele două înfățișări în timp, ale personalității sale, cari apăreau antinomice la o privire superficială, se îmbină nesilite într'una singură.

Pentru d-l Caracostea, curiozitatea intelectuală cea mai largă, mai îndrăzneță, nu înseamnă plecare sub tirania actualității. E adevărat că acest entuziasm cald al înțelegerii,—a adus pe toți scriitorii reprezentativi de azi la Universitate, în acea atât de interesantă serie de „Mărturisiri literare“ ale lor, a căror publicare e păcat că d-sa n'a mai avut îndemnul să o continue în anul 1934, când s'a oprit la tipărirea celei dintâi: „mărturisirea“ d-lui Goga. Dar acest entuziasm e frânat sever, în acelaș timp, de acel limitat echilibru de certitudini pe care ți-l dă o cunoaștere nuanțată și familiară a trecutului, precum și de obicinuința datoriei universitare de a nu face decât afirmații verificate de maximum, cari să le ajungă învățăceilor mulți ani mai târziu.

Astfel și aceste neașteptate „prolegomene argheziene“ sânt pe linia de totdeauna, chiar dacă nu întotdeauna și de toți știută, a preocupărilor și a ideologiei d-sale.

La temelia atitudinii critice a d-lui Caracostea, stă hotărît și caracteristic respectul individualității umane creatoare. Acesta îi dăruie și receptivitatea sufletească și metoda științifică. El înseamnă efort spre înțelegere, nu însă și aderare totală. Fiindcă tot atâta d. Caracostea se respectă pe sine, mai bine zis își respectă

multa experiență literară acumulată în atâtea decenii de cercetări de bibliotecă.

Din acest respect a pornit inițiativa chemării scriitorilor la Universitate, ca să se definească ei înșiși. Cu acest respect pornește cercetarea de acum asupra poeziei d-lui Arghezi. De oarece însă poetul „Blestemelor“ e foarte avar în asemenea mărturisiri, d. Caracostea e nevoit să caute a-i reconstitui „arta poetică“ dintr'un articol despre „Vers și poezie“, din 1904, adică din perioada de formație a d-lui Arghezi. Această sumară mărturisire de credință poetică recunoaște o singură realitate: *cuvântul*. Nu ca un complex de conținuturi ideologice, muzicale și plastice, — ci doar ca imagine. Prin urmare, o artă poetică hotărît *sensualistă*, privind chiar versul ca un vehicol, acceptat de nevoie, al cuvântului de tip vizual.

Dar acestei descifrări a personalității poetului din însăși cristalizarea sa teoretică, fiindu-i posibilă obiecția că îl definește prin manifestări ideologice, adică alături de creația propriu zisă, și dintr'o epocă în care el încă nu se definise, — să trecem așa cum face și profesorul Caracostea, la analiza minuțioasă a unei opere argheziene pe care o crede reprezentativă. E „Psalmul de taină“, pe care d-sa îl alege spre cercetare din mai multe motive. Pe cel dintâi îl bănuim: poezia face parte din ciclul de „psalmi“, acea poezie de blestem și de adorare a d-lui Arghezi, care a izbit atenția publicului și l-a definit. Al doilea, ni-l arată d. Caracostea: însuși autorul i-a reliefat însemnătatea între ceilalți psalmi prin epitetul cu care i-a accentuat numele. În sfârșit, pentru că închide un caracteristic motiv poetic: dragostea și moartea. Nu e aici o obicinuință de lucru și preferințe universitare. Ci consecința viziunii totalitare a poeziei, așa cum o mărturisește d. Caracostea: ca un cristal în care se îmbină tumulturile eterne ale adâncului uman, pământesc, cu străfulgerările tot atât de eterne ale înaltului metafizic.

Cercetat astfel, *Psalmul de taină* întărește concluziile trase din mărturisirile dela 1904. Lumea lui se mărginește la *aici*. Niciun orizont transcendent. Poema e „lucrată“, nu crește dintr'un val sufleteșc din adânc. De aceea n'are un centru de raliere a imaginilor; nici una din ele nu poate să se înalțe la o valoare de simbol și astfel toate se înșiră în *diagonală*, procedeu frecvent în baroc (p. 17). Legătura lor e pur formală: „ceea ce domină sânt asociațiile de idei și de imagini, nu voința de a le domina“. Ceea ce se traduce sintactic printr'un abuz înspăimântător de relative (p. 18). Forma internă a poeziei argheziene se dovedește astfel: cristalizând din disponibilitatea asociativă a fanteziei, „capabilă de a primi discordanțe, dar nu și dinamica marilor conflicte, cari totdeauna eliberează“ (p. 21).

Forma aceasta tipică se vedește și din inventariul imaginilor din poezia analizată. Iată-l, în cuvintele d-lui Caracostea: „Stilistic, toate acele imagini, oricât de strălucite, sânt un amestec baroc de litanie ca pentru Madona, alături de accente în felul *Cântării Cântărilor*, alături de accente de byronism și de discordanțe baudelairiene, nu fără o doză de verism și chiar de unele reminiscențe directe sau în contrapunct din Alecsandri: Tu care ești pierdută“.

Caracterul acesta discordant al imaginilor e cerut de însăși structura poeziei: ea începe în odă și sfârșește în blestem, nu dintr'o motivare sufletească ci dintr'una logică. Dar sub această așezare prin apelul la rațiune, profesorul Caracostea vede nu numai „un tipar de retorică a imaginilor, care stăpânește totul, dela structura frazei până la accentele cele mai mărunte“, — ci, mai adânc: „un caracter de discordanță cerut de o tendință primordială: aceea de coborîre chiar și a imaginilor celor mai scumpe“ (p. 29).

Lămurirea acestei tendințe organice îl duce pe d. Caracostea la definirea d-lui Arghezi nu numai ca poet ci și ca *tip social*, — și de aici la explicarea succesului său literar.

Regret că aici sânt obligat să redau numai concuziile profesorului. Și tocmai ceea ce e esențial: finețea și noutatea la noi a metodei de analiză, — scapă. Cărticica aceasta e d. n. între celea cari prin însăși structura lor nu pot fi rezumate, nici măcar înfățișate; trebuesc pur și simplu citite.

Calitățile ei, sânt acelea ale metodei profesorului. Întâi, un puternic efort de obiectivitate. El se vedește mai ales prin reliefaea leaă în opera d-lui Arghezi a acelei inedite poezii a *copiului*, pe care o aduce d-sa în literatura noastră.

Obiectivitatea analizei vine din principiul ei director: Accentul pus pe *valoare*: „cine recunoaște libertatea nețârmurită a poeziei, nu a poezilor, cu atât mai mult trebuie să privească în față finalitatea libertății: problema valorii“ (p. 17). Pentru a distinge valorile, poezia trebuie privită numai și numai *în ea însăși*. Ca realitate ultimă și unică, ea trebuie privită „structural, până la ultimele fibre ale expresiei, având totdeauna înainte icoana totală“ (p. 5). De ce? Fiindcă pentru d. Caracostea „formulei sensualiste a lui Th. Gautier, preamărit în cercul Macedonski: poetul este „l'homme pour qui le monde extérieur existe“, poezia adevărată îi opune întregirea unei alte formule prin care *toate resorturile* adânci ale sufletului colaborează în făurirea imaginilor“ (p. 23). Consecventă acestei viziuni totalitare, metoda critică a d-lui Caracostea încearcă o intimă pătrundere a poeziei ca *expresie*, — prin reliefaea

universului ei *acustic*, pe care îl neglijează azi nu poeții ci comentatorii critici. Analiza d-sale e astfel extrem de minuțioasă. Însă având mereu înainte icoana întregului, se salvează de riscurile metodei și ale erudiției. Cu o singură condiție însă: criticul să fie crezut pe cuvânt că nu pierde niciodată din ochi viziunea întregului; căci dat fiind spațiul uriaș pe care îl cere o analiză atât de complexă și minuțioasă, ea nu se poate aplica decât asupra a foarte puține pagini de creație, — ceea ce se întâmplă și în cercetarea de acum a profesorului Caracostea.

Se pare că d-sa are aceste certitudini întregi. Ceea ce-l determină să tragă concluzii, — cari pentru noi sânt foarte prețioase și confirmatoare, — asupra întregii mișcări poetice actuale dela noi.

D-sa pornește în aceste concluzii, dela *tipul social* de creator, pe care îl înfățișează poezia d-lui Arghezi. Acesta, — așa cum îl reliefaea discordanța imaginilor și tendința de a coborî valorile înalte ale vieții fără a înălța nimic în loc, — e pentru d-sa tipul răzvrătit, desrădăcinat, al proletarului. Fără razim social, proletaful e *destrămat* sufletește și *eclectic* în preferințe. Acest eclecticism, această *destrămare*, le aduce poezia d-lui Arghezi.

De aci, succesul ei. Analizându-i-l, d. Caracostea trece cu necesitate într'un domeniu doar adiacent preocupărilor d-sale: dela analiza fondului etic la aceea a ecoului său social.

D. Arghezi, — „acest Boiintineanu al *destrămării*“ cum îi spune d. Caracostea, — a fost ridicat odinioară pe scut ca revoluționar poetic în aparență, în realitate ca expresie a *destrămării* noastre sociale de după război: Boierimea, distrusă prin reforma agrară; clasa de mijloc, prin infiltrația semită. Astăzi singura noastră burghezie înstărită e cea ovreiască. Ea „vrea să-și impună gustul și în literatură. Dar pe când o parte din publicul autohton se apropie de tipul *destrămării*, burghezia semită reprezintă prin chiar structura ei esențială un complex sufletesc deosebit de receptiv pentru o poezie în al cărei adânc *zace mânia bunilor mei*“ (p. 34).

Exemplu: H. Heine. Iar la noi să ne amintim că primii apologeți ai d-lui Arghezi au fost cei dela „Integral“ și „Contemporanul“, publicații de avangardă pronunțat semite.

Răspunzând astfel fără să vrea unei stări de suflet a clipei, d. Arghezi a fost supravvalorificat fără măsură, după cum azi e, prin reacțiune, subvalorificat fără dreptate totală.

Vremea va aduce însă și aici, în literatură, — după cum a început să aducă în social și politic, — clarificările necesare. Profesorul Caracostea prevede și afirmă cu hotărîre, dela înălțimea concepției sale despre poezie: „Cultura și gus-

tul omenesc n'au rămas însă niciodată la formele destrămării. Iar eclecticismul în stare să îmbrățișeze pe rând moda atitudinilor și concepțiilor celor mai învrăjbite, nu poate fi sinteza pe care o visăm" (p. 35). Iar pentru acei — „esteticiani și critici — care cred că rămâi în domeniul artei și al poeziei pure, etalând în imagini aspecte ulcerate ale vieții și orori“ profesorul Caracostea mărturisește hotărît din bogăția experienței sale de erudit istoric al literaturii că *verismul* este o formulă de mult perimată (p. 28).

Pentru izbăvirea din aceste degradări cu false pretenții de noutate, d-sa preconizează „*acea înălțare prin artă în sfera etern omenescului*“. E o formulă estetică banală odinioară, dar pe care astăzi trebuie să se pună din nou accente hotărîte, fiindcă înțelepciunile ei adânci și simple au fost uitate.

* * *

N. DAVIDESCU : EVUL MEDIU. — Întâlnirea cu evul de mijloc cred că e cel mai dificil moment din lunga excursie poetică ce și-a propus-o d. Davidescu în istoria umanității. Fiindcă sufletul acestui ev e cel mai depărtat de sufletul ca și de nostalgiile d-sale. D. Davidescu nu privește romantic, nici ca poet nici ca gânditor, istoria umană ca un marș triumfător sau agonice către o neclintită finalitate. Ci, obosit de sbuciumul anarhic al sufletului modern, caută în trecut măsurile trainice, înfățișările eterne, ale *omului*. Atitudinea sa n'are nimic deci nici de apologie nici de lamentație a destinului uman, — ci de *scrutare* pur și simplu a omului. Caută lucid să-l surprindă în istorie în clipele lui când poate *poza* mai puțin, în marile lui încordări când nu-și mai poate da seama că e privit. De aceea tehnica din acest lung „Cântec al omului“, din care „Evul mediu“ e al patrulea popas,—e o tehnică rece, aproape de *instantaneu* fotografic. Să amintesc ca exemplu tipic între multe, balada „La poarta cetății Septem“ sau acea imagine a lui Merlin l'Enchanteur din „Fântâna vrăjită“ :

*Și Merlin în cercuri argintii de vrajă
Șade, ca o spadă neclintită, strajă.
Flacărele-i doară negre din privire
Dau că e făptură omenească știre.*

Tot această voință de a surprinde omul în momentele când crește *simplu* prin încordare, îl determină pe d. Davidescu la o fericită reîntoarcere către temele mari ale poeziei : destinul, lupta, moartea, iubirea. Însă tehnica de *instantaneu* folosită și groaza legitimită de retorică, îl

fac pe poet să se oprească mai des și mai cu plăcere asupra aspectelor de *pitoresc* ale omului și timpului medieval. Răsfoiești astfel o suită de tablouri epice, care devine dela un timp monotonă tocmai din cauza identității de tehnică în zugrăvire, cu toată lucida stăpânire și necentenita schimbare a tuturor posibilităților ritmice ale versului, studiat de d. Davidescu mai cu folos decât de oricare dintre poeții noștri de azi. Evul mediu al d-sale apare într'un învălmășit pitoresc : Wikingi și Sarazini, zei din Walthalla și misionari celți, druizi cari dispar și cuceritori arabi ce năvălesc, cruciați și vrăjitori, asceți și cavaleri jefuitori. Toți aceștia sânt văzuți trăind simplu dar frenetic în explozii de viață. D. Davidescu izbuteste să redea toată această tensiune elementară de viață a Evului, în imagini adecuate :

*Ulcioarele aflate în beciul casei goale
Au fost cu lapte toate și vin găsite pline
Și, întreit mesagiu prevestitor de bine
A fost găsită iarăși și miere nouă 'n oale.
(Nașterea Sfântului Kadok).*

Dar, precum se întâmplă și aici, în evul acesta d. Davidescu nu poate evita întâlnirea cu *miracolul*. Respectul pentru măsurile ordonatoare ale rațiunii, pe care îl are azi poetul, — îl poate duce la înțelegerea necesității miracolului dar nu și la trăirea lui transfigurată, la intuiția extazului și a flăcării medievale. D-sa atunci se limitează voluntar la un singur aspect al acelei conștiințe a prezenței permanente a suprafirescului, prin care e caracterizat omul medieval. Și anume îl surprinde în clipele lui de conviețuire familiară, calmă, cu miracolul : candelabrul se desprinde singur și intră în pământ cu flăcările aprinse, la priveliștea unei crime (Medalion merovingian); baronul din Eilenburg îi surprinde pe pitici pe terasele castelului său dar ei îl invită liniștiți la joc și el acceptă fără urmăire (Piticii din Eilenburg); dreapta iconarului tăiată de iconoclast, se împlinește prin voința divină; și un cavaler decapitat vine firesc la un sihastru ca să-i reîmplinească trupul (Multa renaissance).

Calmul acesta îl păstrează și poetul în povestire, fiindcă îl are și el în suflet. Poeziile citate sânt admirabile astfel prin siguranța și duritatea lor de gravură epică.

Însă când d. Davidescu adâncește mai mult, până la jarul dogoritor al sufletului medieval, nu mai găsește în sine echivalențe și nu poate crea poezie. Pogorîrea transcendentului capătă înfățișări meschine de anecdotă, ca în „Creștinarea Ducelui Ganor“. Sbuciumele mistice cari au cioplit în lemn chipurile torturate ale Iisusilor gotici (Revelație) și au însulțat cerul cu

catedrale, iată ce expresie rece, convențională, găsesc :

*Cruciați vorbesc în sborul
Și 'n avântul
Ei în sus
Și e gândul lor ca norul
Când s'au dus
Spre mormântul
Lui Isus Mântuitorul.*

(Catedrala).

La fel de anemic trăește visul, reveria medievală: „Cetatea Morganei“. În schimb, în zugrăvirea celui alt element din dualitatea medievală: pofa robustă de viață, d. Davidescu are izbânzi artistice de remarcate. Sub această specie și miracolul iarăși capătă aspecte poetice, fiindcă iarăși nu se mai deslipește de pământ, — ca în acel portret al Sfântului Goar, chemat la judecată episcopală pentru „*multa slăbiciune pentru masă, și pentru vinul negru prea mult drag*“: o rază de soare pogoară oportun, drept cui pentru greaua manta călugărească pe care trebuia s'o lepede ca nedemn, și drept indiciu de foc al lipsei sale de vină.

Dar aceste trăsături puternice și aspre ale poeziei d-lui Davidescu, cari o fac incapabilă să închidă autentic tremurul de vis și fior al Evului, cari nu-i pot zugrăvi eroica spirituală, — îi gravează în schimb cu sobre și mari intensități eroica pământească. Datorită acestei majore strune sufletesti a poetului putem azi, — la un atât de mare interval de timp dela începuturile romantismului, încă nediferențiate cu totul de clasici, într'o epocă atât de caracterizată prin lipsa notelor grave, eroice, în literatură, încât se ajunsese la credința că au fost ucise cu totul de odiul retorice!, — să înregistrăm miracolul unei poezii bărbătești, de sobră și dură apoteoză a luptei, a respectului vitejiei, a disprețului de viață când moartea cinstește, a dărzeniei în prietenie. Toate aceste demodate atitudini omenesti statuare prind viață fără de nici un artificiu, fără de nici un patetism. Cetiți aceste balade în care grandiosul își recâștigă firesc drepturile în poezie: „Sfârșitul lui Stoerkoder“, „Legea sângelui“, „Cântec în adânc“, „Druidul și apostolul“.

Imi dau seama că, încercând să redau aici liniile lor esențiale, risc să dau impresia de teme retorice; și totuși d. Davidescu le-a încrustat atât de viril și de sobru încât a evitat cu totul marea primejdie.

Nu înseamnă totuși că ceea ce a izbutit aici, a izbutit pretutindeni. Dacă retorismul expresiei poetul l-a știut feri totdeauna, în schimb fe-

rindu-se a căzut în capcana opusă: uscăciunea prozei. Accidentul acesta se întâmplă des

*Saxoni-și întinsese stăpânirea
Și peste ei toți
Și-a fost cu neputință pentru firea
Și pentru datina și-alcătuirea
Semeșilor oceanului piloți.*

(Pământ nou).

Uneori se exagerează în asprimea imaginii, — ca aceea a sufletelor sburând din purgatoriu în gloate, sau aceea foarte frecventă a oamenilor striviți ori căsăpiți ca niște vite.

Alte ori dorința de simplitate bărbătească a expresiei dă o foarte interesantă lupă cu banalul în poezia d-lui Davidescu. Se încearcă de pildă o curagioasă revalorificare a epitetelor uzate: spusele *grele de-adevăr*, *seniorii superbi*, *teribila luptă*. Uneori izbutesc să redea impresia năzuită, de relatare nudă, directă, a faptei. Urechea ne e atât de plictisită de sonoritățile molatice și atât de savant căutate ale poeziei excesiv muzicalizate și personalizate de astăzi încât primește cu o neașteptată dar explicabilă bucurie izbirea câte unui cuvânt necăutat literaricește, unul din viața noastră de toate zilele.

Majoritatea acestor epitete sânt, precum se vede *neologisme*. Poetul le simte necesare pentru motivul pe care l-am arătat, dar și pentru că ele sânt mult mai precise, mai limitate, ca înțeles. Se știe că unul din factorii cari contribuie la introducerea neologismelor e necesitatea de nuanțare a limbii.

Pentru o poezie care aspiră să ne redea încrederea în eternele măsuri și echilibre ale spiritului omenesc, neologismele devin astfel necesare. Ceea ce se întâmplă în poezia d-lui Davidescu. Și cu multă îndreptățire...

Bine înțeles că nu în totdeauna. Ca să se vadă cât de catastrofale sânt uneori riscurile, amintesc numai *Exilatul din Grenada*, care în poezia d-lui Davidescu „face apel împotriva sentinței regelui“, pe castelana medievală care declară cavalerului în *Ospitalitate*: „stă la dispoziția ta baia“, — și mai ales începutul în cel mai veritabil stil de roman polițist al poemului închinat tocmai lui Faust:

Faimosul doctor Faust aștepta culcat....

Dar în loc de a lapida pe d. Davidescu pentru sacrificiul voluntar al lucidelor sale experiențe poetice, trebuie să îl urmărim cu toată simpatia, — fiindcă ele sânt necesare astăzi, în această criză de creștere a liricii noastre, dar și fiindcă l-au dus chiar pe d-sa la unele reali-

zări estetice remarcabile și personale, de cari trebuie neapărat să se țină seama.

* * *

SANDU TELEAJEN: O FATĂ SINGURĂ. — Autorul acelei bune drame care a fost „Cuiburi sfărâmate“, e un scriitor care știe să vadă viața și să îi miște personajele. Când își ia în serios meșteșugul simplu, știe să facă nu numai teatru durabil dar și romane cinstit, solid încheiate, cum a fost „Turnuri în apă“, despre care am vorbit aici cu doi ani în urmă.

Romanul d-sale ultim însă, nu mai impresionează decât prin atmosfera de optimism, de sănătate sufletească, pe care o aduce, — în literatura noastră atât de robită morbidului astăzi. Dorințele editoriale ale d-lui Georgescu-Delafras și-au găsit în năzuința de echilibru moral a scriitorului colaboratorul căutat. Urmărind în adevăr activitatea de un timp a „Cugetării“, — cu toate greșelile ca și bunele ei realizări, — îți dai seama cât poate înrăuri un editor viața literară.

Însă cartea de față nu mai e scrisă cu răbdura ciocănire a materialului, ce îl caracterizează pe d. Teleajen. Oamenii ei se mișcă, dar sând prea puțin adânciți sufletește. Să amintesc pe Odette, de care depinde direct sau indirect, toată viața romanului; ea e schițată atât de insuficient încât nu depășește melodrama.

Se străvede graba și în stil. Multe neglijente de limbă cari nu apar de obicei în cărțile d-lui Teleajen. Desprind doar din o singură pagină, 52: „Era sigur că pe Dandinuța tatăl lui ar fi făcut-o haz“... „Bobi pleca de la pension furios, hotărât să se certe furcă“... „era să facă și o bătaie cu conductorul“...

Nu este fericită nici întrebuintarea exclusivă aproape a verbelor la imperfect. E un ton de povestire fugară, ce denotă iarăși graba intru-chipării.

Cu toate deficiențele formale, romanul acesta poate fi, prin tendințele lui de reliefare a energiei, a puterii sufletești a omului, — o foarte recomandabilă lectură pentru tineret.

* * *

DAN PETRAȘINCU: MONSTRUL. — Evoluția literară a d-lui Petrașincu e o interesantă și rară demonstrație a ceea ce, imens, poate năru dintr'un talent real o eronată „artă poetică“. Tânărul romancier își împlinește cu fiecare carte din ce în ce mai sigur meșteșugul, tehnica de amănunt a epicei sale. Il vezi în același timp din ce în ce mai în voia ambițiilor sale de creație și din ce în ce mai încrezător în puterile sale, pe cari și le consideră fără îndoială la înălțimea ambițiilor. Treptat, se dovedește cel mai îndârjit în voința de a capta în scris viața, dintre tinerii noștri romancieri. Aceasta

e imens, fiindcă epica romanului cere durată în efort, deci suflu. Succesul aici ar fi și o chestiune de „antrenament“, ca să întrebuintăm un termen sportiv.

Dar epica modernă, oricât ar fi ea „performanță“ în romanele fluviu, — rămâne încă hotărât o problemă de construcție, după o tot atât de hotărâtă viziune artistică. Ceea e lamentabil la d. Petrașincu, e această înțelegere a artei. Influențat probabil de romanul rusesc tocmai prin daturile lui de exagerare specifică, — d-sa crede că arta nu e un echilibru de fapte, de gânduri, ci o aglomerare, și încă de lovitururi tari, cari să năucească pe contemplator. Fără să aibă astfel tumultul interior al romancierilor ruși, d-sa împinge lucid, calculat meschin, orice gest de viață spre limită: ori în *patologie*, ori în *neverosimil*.

Iată „Monstrul“, — ultimul roman. Masiv, — 400 pagini. Pornește de la un fapt admisibil: O femeie află deabia din accidentul care îi ucide soțul că acesta era tocmai opusul omului curat pe care îl credea și îl adora. Ea se hotărăște să-și crească unicul fiu, născut atunci, departe de viață, ca să rămână pur, așa cum ar fi trebuit să fie tatăl.

Pe două căi putea merge de aici romanul: Copilul va căuta să reconstitue imaginea reală a tatălui necunoscut pe care o presimte alta decât cea pe care i-o sugerează mama. Sau romanul va înfățișa lupta dintre mamă care vrea să păstreze copilul și viața care i-l răpește.

Ce face d. Petrașincu? Merge pe amândouă cărările infundându-le mereu în patologie. Dragostea mamei merge până la demență deși ea nu e nebună, cununându-se simbolic cu propriul ei copil. Iubirea copilului merge până aproape de un scârbos incest. D. Petrașincu nu se mulțumește cu atâta. Din același roman vrea să facă un roman al crizelor pubertății și îl obligă pe erou să violeze o fetiță de opt ani. Vrea să-l facă și un roman al efuziunilor metafizice ale adolescenței și își despletă filosofic eroul în nesfârșit logoreice pagini de jurnal intim. Iar ca să-l treacă de pe planul filosofic pe cel al faptei, îl duce să siluiască sora celui mai bun prieten și să-și pălmuiască mama.

Cred că acest inventar penibil e suficient ca să arate unde îl poartă pe d. Petrașincu o îndârjire creatoare greșit îndrumată. Un material apreciabil de juste observații psihologice și de mărunte momente autentice de viață, — se anulează astfel unele pe altele, fiindcă autorul crede că emoția estetică rezultă din năruirea cetitorului printr'o tehnică de lovituri de măciucă.

* * *

AL. ANTEMIREANU: DIN VREMEA LUI CĂPITAN COSTACHE. — S'a făcut un bine scoțându-se din uitare opera aceasta a lui An-

temireanu. Căci dacă în paginile cărții acesteia cititorii nu vor găsi un romancier, — așa cum se vor fi așteptat poate, — în schimb se vor întâlni, surprinși, cu un foarte actual critic al patruzecioptismului, al fărămei firave de bine pe care l-a adus și a imensei demagogii și superficialității pe care a inițiat-o la noi. Acești cetitori însă trebuiesc preveniți să se înarmeze cu foarte multă răbdare. Fiindcă până să dea de ironicul scrutator și comentator al psihologiei oarbe a mulțimii, și mai ales a mulțimii dela noi, va trebui să-l suporte pe infatuatul gazetar, cu naivitățile lui romantice, cu și mai romanticele lui pretenții de romancier, — care era Al. Antemireanu atunci, la vârsta de 21 ani. Întâia jumătate a povestirii gravitează într'adevăr în jurul acelei spețe de Quasimodo care e Căpitan Costache, monstru romantic care trebuie să fie tot atât de romantic ingenunchiat de o unică și pură iubire. Iar în fața lui, — Radu, june tot atât de melodramatic, — din speța junilor primi ai lui Odobescu, jeluitor patetic al fecioarei răpite și necinstite de tenebrosul polițist, Costache.

Iar după o bună bucată de proză în acest chip, foarte tinerească, din fericire Al. Antemireanu uită de Căpitan Costache îndestul, și intră cu eroul său din ce în ce mai adânc în

pasionanta controversă dela 1898, din care țâșnise și ideea romanului său: ce e real din 1848, privit fără patetismele didactice ale istoriei? Răspunsul pe care îl dă Antemireanu prin roman este în primul rând o lucidă înfățișare a „popolului“ bucureștean al lui 48: adunătură de mahalagii fără căpătâi și negustorași fricoși, — o neîndurată satiră a tinerilor demagogi Răteanu și Gavaletti (Brătianu și Rosetti) și o hotărîtă reliefare a revoluționarismului prudent, conservator, al lui Heliade. Procesul său atât de original în concluzii, îl susține autorul căutând o cât mai bogată documentare în scrierile și gazetele vremii, — și fiind ascultător foarte mult al învățăturilor maestrului Caragiale.

Romanul acesta anticipă deci hotărît pe gazetarul și eseistul de mai târziu, — pe criticul din „Junimea și roadele ei“, mai ales. Prin fapta bună a editării lui, — „Universal“ și-a luat volens-nolens și această obligație: de a-i întregi imaginea adevărată prin tipărirea și a „încercărilor“ sale critice. D-na *Apriliana Mediana*, care a îngrijit cu toată pietatea și priceperea necesară această ediție, trebuie să o întregască astfel.

OVIDIU PAPADIMA

C R O N I C A M Ă R U N T Ă

PREMIUL REVISTEI GÂNDIREA. — În cursul anului încheiat, 1937, revista noastră a anunțat un concurs premiat pentru o lucrare de istorie și critică literară asupra „mișcării gândiriste“. Pentru a înlesni calea eventualilor concurenți, am propus următoarele indicații:

1. Imprejurările în care a apărut *Gândirea*.
2. Filiația ei istorică,
3. Ideile noi pe care le afirmă,
4. Valorile pe care le-a impus,
5. Repercusiunile mișcării asupra celorlalte forme de cultură: plastică, muzică, filosofie, ziaristică, politică, etc.

Extensiunea studiului avea să fie de circa 300 de pagini de tipar. Lucrările ar fi fost examinate de un juriu alcătuit din sânul grupării revistei. Cea mai bună dintre ele ar fi fost încununată cu un premiu de 10.000 lei în cadrul unei ședințe festive, și i s'ar fi asigurat tipărirea.

Termenul a trecut la 1 Decembrie, și nu s'a anunțat niciun concurent, nici atunci nici după aceea.

Dece era și dece e necesar un asemenea studiu? Ca să ne facă reclamă? Numai un om lipsit de bun simț și de onestitate literară ca d. Eugen Lovinescu a fost în stare să scrie lucrul acesta. Scriitorii dela *Gândirea* s'au impus prin

simpla forță a talentului. Niciunul dintre ei și nici gruparea nu s'au dedat vreodată la reclama atât de obișnuită în celelalte cercuri literare. Ceva mai mult: noi am lucrat totdeauna și lucrăm înconjurați de tăcerea compactă atât a presei democratice cât și a presei naționaliste. Cea dintâiu ne ignorează fiindcă ideile și atitudinea noastră nu-i convin. Cea de a doua, scrisă în mare parte de publiciști cari s'au afirmat întâiu în paginile *Gândirii*, ne ignorează fiindcă se hrănește din ideile și din atitudinea noastră. Ea e neonestă din orgoliul de-a nu fi recunoscătoare. Admițând că scriitorii *Gândirii* ar fi hămesiți de gloriola reclamei, ei s'ar găsi în situația imposibilă, impusă de boicotul unanim al tăcerii. Când apare o carte a unui gândirist, presa, atât cea democratică cât și cea naționalistă, refuză chiar anunțurile cu plată ale editorului, care poartă răspunderea materială a tiparului. Noi în aceste condiții ostile lucrăm de peste un deceniu și jumătate. Și ne-am obișnuit cu ele. Și totuși, fără reclamă, în pofida boicotului unanim, toți colaboratorii *Gândirii* sunt azi valori recunoscute de toată suflarea cititoare. Pentru noi nu se poate o satisfacție mai mare. Biruințele noastre peste boicotul iudeo-naționalist, ne dau conștiința justă a puterii de care dispunem.

Studiul asupra mișcării gândiriste ar fi putut și ar putea să-l facă oricare dintre vechii colaboratori. A fost propus totuș persoanelor din afară de cercul nostru. Dece? Oricine pricepe ușor dece, afară de d. Eugen Lovinescu care, scoțând pe vremuri fițuica „Sburătorul” pentru promovarea însanităților iudaice în literatură, a avut bunavoință să-și facă singur apologia în mai multe volume ca șef de — mișcare.

Noi am vrea o lucrare documentară, obiectivă, în afară de orice suspiciune, în care să fie înfățișată științific complexa contribuție a *Gândirii* și inițiativele ei la crearea noii spiritualități românești. Rolul ei e atât de mare încât nici adversarii noștri nu mai pot trece peste el. Oricine l-ar studia, nu ne temem.

Un asemenea studiu e necesar fiindcă nu s'a făcut nimic până acum în această direcție. El ar îndeplini o funcție de orientare în cultura contemporană.

Gândirea și scriitorii ei au devenit obiect de studiu în școli, la examenele de bacalaureat, în Universități și în diferite asociații culturale. Din lipsă de informație, adeseori mișcarea noastră e înfățișată greșit sau folosindu-se surse anapoda, cum e cea lovinesciană. Colecțiile revistei, care alcătuiesc azi un raft întreg de bibliotecă, nu se găsesc oriunde și nu sunt la îndemâna tuturor. Un studiu sistematic e tot ce poate fi mai necesar ca îndreptar și ca puncte de razim pentru cine are nevoie să se informeze.

Nimeni n'a avut până acum curajul să se angajeze la o asemenea lucrare. Și constatarea aceasta e oarecum dezolantă, — dintr'un anume punct de vedere. Sunt mii și mii de tineri, cari studiază *Literele* în Universitățile României. Sunt sumedenii de licențiați și doctori în literatură. Sunt mulți, cari se plâng că n'au ce face cu știința lor. Concursul nostru le-a oferit un prilej de muncă științifică și de întrecere a puterilor. În plus, o posibilitate de câștig oricât de modest și o posibilitate de a se remarca și de a-și face un nume. Unde sunt oare aceste forțe care există numai în măsura în care se plâng că n'au de lucru? Absența de interes în jurul acestui concurs — unde era vorba de cea mai puternic conturată mișcare culturală de la războiu încoace — ne dă puțința unui diagnostic dureros în ce privește capacitatea și pasiunea de studiu a tinerei generații de literiști.

Noi ținem totuș concursul deschis. S'ar putea întâmpla ca unul din aceste mii de tineri să aibă curaj și pricepere pentru a da culturii contemporane o carte necesară.

IMITATIO CHRISTI, celebra carte de evlavie creștină, e, după *Evanghelie*, cea mai citită

operă din lume. În revista müncheneză „Zeitschrift für Ascese und Mystik” C. A. Kneller îi închină un cuprinzător studiu de sinteză cu referințe deosebite la răspândirea ei și la efectul covârșitor asupra spiritelor de elită cari au cetit-o.

Kneller nu discută autenticitatea *Imitației*, apărută ca anonimă la începutul veacului XV și atribuită lui Thomas a Kempis. Problema aceasta e una din cele mai grele de istorie literară. Dovezi categorice nu există încă, dar indicațiile și presupunerile cele mai multe converg în favoarea lui Thomas a Kempis, pe care Kneller îl crede adevăratul autor.

Întâiul manuscris latin al primei din cele patru părți ale *Imitației* datează din 1424. Întâiul manuscris cuprinzând-o întregă datează din 1427. Întâia tipăritură s'a făcut în Augsburg, la 1470. Până la 1500, cartea a cunoscut 53 de ediții și 30 de traduceri în mai toate graiurile europene. În veacul XVI o citesc și bascii și bretonii și grecii. În veacurile următoare, trece granițele europene și e tradusă în arabă, armeană, persană, chineză, japoneză, ba chiar în malaeză și în ebraică.

În veacul XIX e tradusă de două ori în rusă: odată de Mihail Mihailoviici Speranski; a doua oară de faimosul ober-procuror sinodal C. P. Pobiedonostev.

Imitatio Christi a recoltat până azi peste 3000 de ediții în diferitele graiuri și țări ale pământului.

Izvorâtă din cercurile misticei catolice medievale și scrisă fără nicio îndoială de un catolic, conținând însăși substanța *Evangeliei*, dar aproape nimic din specificul confesiunii romane, cartea aceasta realizează minunea de-a fi îmbrățișată cu acelaș entuziasm de toate confesiunile creștine, — de protestanți și ortodocși deopotrivă. Mai mult: pozitivismul lui Auguste Comte și-o însușește și el în felul în care am arătat-o și noi în eseul „Titanii Ateismului” din cartea *Puncte cardinale în haos*. Teosofii, ne spune Kneller, au și ei o ediție de la 1903. Și manevra e ușor de înțeles: *Imitația* bucurându-se de o prețuire universală multiseculară, teosofii vor să facă din ea un vehicul al eclecticismului lor religios universalist și neconfesional.

Dar și în religiunile necreștine cartea se bucură de mare vază. Kneller citează în special iubirea cu care e înconjurată în Persia.

Studiul său din revista amintită are însă o lacună regretabilă pentru cetitorul român: el numește fel de fel de traduceri și ediții până la cele mai exotice, — afară de cele românești. Și totuși între români, celebra carte are una dintre cele mai interesante și mai frumoase cariere.

E tradusă deopotrivă de ortodocși, de uniți și de catolici.

Cine a făcut-o întâia oară?

La 1803 Samuil Micu Klein dă o tălmăcire, tipărită apoi la Blaj, 1812, cu titlul „De urmarea lui Hristos“. O altă ediție a ei s'a tipărit la Genia, în 1893.

O altă traducere, din cercurile catolice moldovenești aceasta, semnată I. B. s'a tipărit întâi la Bacău și apoi la „Presa Bună“ în Iași.

Prin urmare: o traducere unită și două ediții; o traducere catolică și două ediții.

Samuil Klein scrie în subtitlul celei dela 1812 că e „acum întâiu tălmăcită pe limba românească“. Dar d. N. Iorga ne vorbește în vol. II al Istoriei Bisericii române despre o traducere ieșită din sfera ortodoxă încă de la 1794 din mâna lui Iosif al Argeșului, lucru care are, fără îndoială, cel puțin un interes istoric. Afară de aceasta, traducerea mai nouă, care a circulat între ortodocși, e aceea a lui G. Munteanu: „Urmarea lui Iisus Hristos“, tipărită la 1845, cu binecuvântarea lui Neofit, mitropolitul Ungro-Vlahiei. O nouă ediție a acestei frumoase versiuni se dă la 1901 cu aprobarea sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe române. Ea e completată la fiecare capitol cu reflecțiunile lui Lamennais tălmăcite din franțuzește de Iosif, mitropolitul primat.

Ediția de la 1901, pe cheltuiala piosului negustor Iorgu Dumitrescu, s'a împărțit ani de zile, împreună cu Viețile Sfinților, ca premii elevilor din școalele noastre primare. Desigur, dacă d. Kneller, autorul studiului recent din Zeitschrift für Ascese und Mystik, ar fi știut lucrurile acestea, le-ar fi utilizat ca pe o notă oarecum senzațională.

Tipografia mănăstirii Neamțu a dat și ea după războiu două ediții ale *Imitației*, una la 1923, alta la 1927.

O nouă traducere ne-a dat tot după războiu părintele C. Vișan.

Notele acestea nu sunt complete. Mai există, ni se pare, și traduceri și ediții românești despre care nu m'aș putea rosti, neavând la îndemână informații mai precise. Cele pomenite sunt suficiente însă pentru a ne face o idee despre vibrația sufletului românesc în atingere cu această carte celebră între toate celelalte. Cariera *Imitației* în limba noastră ar merita un studiu de erudiție literară și de semnificație sufletească. Psihologia unui popor se poate defini, între altele, și prin asemenea cărți de mare răsunset. Călugărească prin origine și adresându-se mai întâiu monahilor, *Imitația* e totuși o carte de edificare pentru orice suflet. Nu e miraculos faptul că atâtea genii europene, pe care le pomenește Kneller în studiul său, și-au făcut din ea cartea de căpătâiu și că, totdeodată, ea e accesibilă ultimului țaran cu suflet simplu? Secretul acestei cărți nemuritoare,

care o păstrează actuală de patru veacuri încoace, e adâncimea exprimată în cea mai simplă și mai poetică formă literară. Iar acest secret, pe care mulți scriitori de geneiu nu l-au stăpânit, izvorăște dintr'o desăvârșită identificare a autorului cu spiritul Evangheliei.

RILKE, CĂTRE UN POET TÂNĂR. Cărticica *Scrisorilor către un tânăr poet*, tradusă în franțuzește și tipărită de Bernard Grasset, care o însoțește de un eseu-comentar asupra „vieții creatoare“, are ceva din altă vreme. Din vremea când începătorii își căutau maestri, le cereau sfaturi și erau fericiți când le primiau. Astăzi, dacă sfaturile ar fi ca ispitele dulci și nevinovate din traista lui Moș-Crăciun tot n'ar atrage pe nimeni. Incepătorii se nasc maestri, iar sfatul e socotit aproape jicnitor. Alt spirit, fără doar și poate. Pe la 1900 și ceva, când Rilke îi scria necunoscutului Kappus, arta nu era chiar atât de radical revoluționară ca astăzi, iar geniile nemanifestându-se din fașă se doreau crescute în povață și nu refuzau tolașul călăuzei. Spiritul de filiație și de afinitate electivă nu însemnează neapărat epigonism.

Generația nouă are însă altă psihologie și nu face asemenea distincții. Ea e revoluționară chiar dacă pastîșează. Dintr'o centurie de necunoscuți, cari asaltează celebritatea, 99 te vor pofti să le publici urgent versurile și numai unul dacă mai întârzie în curiozitatea de a-ți ști părerea asupra lor.

Mă îndoiesc dacă Rilke, trăind, ar mai găsi vreun tânăr să-l înzestreze cu bunele sfaturi de-acum 30 de ani.

Citită în spirit actual deci, cărticica lui are mai mult un caracter autobiografic. A vrut să fie un duhovnic liric și nu e greu să descoperi că face mai mult o confesiune.

În definitiv, sfaturile nu se dau decât dintr'o înțelepciune, care e lamura experienței proprii. Sfătuind pe altul, te descrii pe tine fără să vrei. Iar Rainer Maria Rilke e atât de poet în tot ce-a scris și în tot ce-a trăit încât rămâne astfel chiar în înțelepciunea sfătuitoare.

Rilke a scris nenumărate scrisori către prieteni, către cunoscuți și necunoscuți. Lui Kappus îi spune la un moment dat că-l doare mâna de prea multă corespondență și regretă că n'are un secretar epistolar să-i dicteze. Și când ne gândim că trăia singuratic și retras ca un monah, multa lui poftă de vorbă în scris ne apare ca o contradicție.

Sfatul cel mai de seamă al cărticicii de față e retragerea în singurătatea lăuntrică a sufletului, singurul loc prielnic creației artistice. Opera ta te cere întreg și ca să te dăruiești astfel e necesar mai întâiu să te aduni din lume în

tine însuși. „Ca să crezi, trebuie mai întâiu să te crezi” — zice cu o expresie fericită Bernard Grasset, comentându-l. Preceptul e de nuanță mistică. Pentru a ajunge la Dumnezeu, trebuie să te absorbi în adâncul tăcerii primordiale a sufletului tău. Și tot astfel, pentru a crea, — adică pentru a face lucruri după modul magnific al Creatorului.

Preceptul acesta al lui Rilke e, fără îndoială, cristalizat din marea lui singurătate artistică, născută atât de specific de o lumină religioasă. Dacă extazul creației e atât de înrudit cu extazul mistic propriu zis, la autorul splendidului *Ceaslov* (*Stundenbuch*) de inspirație religioasă, lucrurile acestea se confundă. Sunt afinități native care l-au dus pe poet la lectura îndelungată a marilor mistici germani. În versurile lui poți identifica ușor pasajii din Meister Eckart și din Johannes Tauler. Alte versuri au și fost puse în paralelă cu ale vechiului poet mistic Angelus Silesius, cum a făcut-o îndeosebi Robert Faesi în studiul închinat lui Rilke. Marele liric singuratic care, între poeții Europei moderne, a surprins ca nimeni altul muzica inefabilă a tăcerii dinlăuntru, era pătruns până în ultimele fibre de lecturile lui mistice. Dar aceste lecturi nu sunt suprapuse hibrid în spiritul lui, ci crescute organic în ființa-i înrudită cu ele. Mistica literară a lui Rilke e o rezultată incontestabilă a misticei religioase germane, dar ea e vie și cuceritoare fiindcă sângele lui propriu circulă prin moștenirea însușită și asimilată.

Ideea-axă a scrisorilor de față e această singurătate tăcută din care strofele lui armonioase s'au rupt ca lucrurile lui Dumnezeu din haosul cosmic, și pe care Rilke o mărturisește epistolar. Voind să fie un duhovnic liric, el ne apare ca un mărturisitor. E partea cu adevărat prețioasă a acestor scrisori pe care, cetindu-le, te gândești foarte mult la sufletul autorului și foarte puțin la faptul dacă tânărul poet Kappus, căruiia îi sunt adresate, a practicat sau nu sfaturile atât de frumos redactate.

Dar paradoxul acestei singurătăți e comunicativitatea ei epistolară. Singurătatea e fuga de oameni; scrisorile — căutarea oamenilor. Inadaptabil fără leac, Rilke fuge din țară în țară — acum e în Italia, acum la Paris, acum în Suedia — și totuși caută mereu oamenii lăsați în urmă. Sfatul lui de singurătate sună parcă astfel: refugiază-te în tine însuși ca să te regăsești și să poți vorbi apoi mai autentic oamenilor! E un paradox? Nu știu. Dar mi se pare că, înainte de toate, e regula oricărei arte și regula oricărei vieți care caută esențialul. Singurătatea se comunică în rodul gândului și al faptei

crescute în adâncurile ei. Altfel, ea n'ar mai fi singurătate, ci pustiu mort.

Scrisorile acestea, ce desvăluiesc simplu și cald înțelepciunea unui mare poet, sunt traduse luminos în franțuzește de Bernard Grasset, editorul parisian, și de Rainer Biemel, secretarul său literar, care e un foarte înzestrat compatriot al nostru originar din Brașov.

NICHIFOR CRAINIC

TRADUCERI DIN LITERATURA ENGLEZĂ.

— După ce și-a lămurit frumos ființa literară prin exceleentele reviste cari au apărut acolo în anii din urmă, impunând o sumă de scriitori ai locului, — Ardealul își caută întreprinderile editoriale necesare. După un început, mai mult entuziast decât chezașuit în durată, editura *Pantheon* din Brad, — cea carea tipărit romanul lui Holban „Ioana” și traducerea vioaie a cărții de celebritate a lui Malraux, „La condition humaine” — și-a încetinit activitatea. Poate a hotărât aceasta și difuzarea mai puțină de cât cea așteptată a traducerii din Malraux. Romanele franceze de mai înaltă substanță nu pot avea la noi succes în traducere fiindcă cercul restrâns de cititori subtili pe care pot să-l ispitească le cunoaște direct din literatura de origină.

Recent, o nouă editură încearcă, de astădată la Cluj, să pornească tot cu o traducere: editura *Lepage* caută să-l încetățenească la noi pe Charles Morgan printr'o îngrijită prezentare a romanului său *Fântâna*. Calea e mult mai fericită. Ea urmează drumul deschis prin traduceri atât de conștiincios și românește lucrute ale d-lui Iuliu Giurgea din Sommerset Mangham („Șase femei” și „Luna și doi bani jumătate” și, recent, — „Fumul amăgirii”) și mai ales din Rudyard Kipling („Cartea Jungliei” și „Kym”), după ce interesul maselor pentru literatura engleză fusese trezit prin talmăcirile răsunătoare din D. H. Lawrence.

Câștigând simpatia unui cerc mai larg de cititori, traducerile acestea, — indiferent de scopul lor comercial, — ne face un imens bine apropiindu-ne de lumea robustă și sănătoasă a literaturii engleze. Prin puterea ei de viață, prin adâncă ei umanitate ca și prin spiritualitatea ei gravă și severă, — literatura engleză poate face o necesară educație a publicului nostru larg cetitor, depărtându-l de nefastele miragii ale maculaturii pornografice, fabricată la noi de câțiva scribi fără niciun Dumnezeu.

O. PAPADIMA